

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2013 – 2014

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Silvie Festová

Vzdělávání v oblasti adiktologie

Praha 2014

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Jan Marek

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR COMBINED (PART TIME) STUDIES

2013 - 2014

BACHELOR THESIS

Silvie Festová

Education in addictology

Prague 2014

The beachelor Thesis Work Supervisor: Mgr. Jan Marek

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 8.3.2014

Silvie Festová

Poděkování

Chtěla bych tímto poděkovat Mgr. Janu Markovi za odborné vedení. Také děkuji milým kolegům za spolupráci a ochotu při vedení rozhovorů.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá pohledem na současné vzdělávání v problematice drogových závislostí, tedy v adiktologických službách v České republice. Stručně popisuje vzdělávání se zaměřením na vzdělávání dospělých s celoživotním a profesním vzděláváním. Dále poskytuje informace z odvětví oboru adiktologie, zabývá se definicemi závislosti, dělením drog, vlivem na osobnost uživatele, přístupy a možnostmi vzdělávání v této oblasti v Čechách. Teoretické poznatky jsou dále využity v praktické části práce, jež navazuje na teoretickou, a kde jsou uvedeny výstupy kvalitativního výzkumu prováděného mezi pracovníky v různých adiktologických službách.

Klíčové pojmy

Adiktologie, andragogika, celoživotní vzdělávání, formy vzdělávání, metody vzdělávání, návykové látky, profesní vzdělávání, vzdělávání, závislost.

Annotation

This bachelor thesis considers the current approach to education in the field of drug addictions, i.e. the addictology services in the Czech Republic. It briefly describes the education aimed at the education of the adults with lifelong education and vocational education. Further, it offers information from the area of the addictology, definitions of addiction, division of drugs, impact on the personality of user, approaches and possibilities of education in this field in the Czech Republic. The theoretical findings are then used in the practical part of the work that continues the theoretical part and where the outputs of the qualitative research carried out among workers in various addictology services can be found.

Key words

Addiction, addictive substances, addictology, andragogy, education, forms of education, lifelong education, methods of education, vocational education.

OBSAH

ÚVOD	8
1 VZDĚLÁVÁNÍ	10
1.1 Vzdělání	12
1.2 Vzdělávání dospělých	14
1.3 Celoživotní vzdělávání	19
1.4 Profesní vzdělávání	21
2 ADIKTOLOGIE	25
2.1 Závislost na nelegálních návykových látkách	26
2.1.1 Osobnost uživatele.....	28
2.1.2 Dělení drog.....	29
2.2 Adiktologické služby.....	30
3 VZDĚLÁVÁNÍ V ADIKTOLOGII	34
3.1 Vzdělávací požadavky dle zákona.....	35
3.2 Možnosti vzdělávání v adiktologii v ČR.....	38
4 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ.....	44
4.1 Vymezení cílů a jejich transformace do otázek	44
4.2 Metodologie a sběr dat.....	46
4.3 Výzkumný vzorek	47
4.4 Realizace výzkumného šetření.....	48
4.5 Interpretace výsledků.....	49
4.6 Shrnutí	53
ZÁVĚR	56
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	58
SEZNAM ZKRATEK	61
SEZNAM TABULEK	62
SEZNAM PŘÍLOH	63

ÚVOD

Bakalářská práce se bude zabývat pohledem na současné vzdělávání v problematice drogových závislostí, tedy v adiktologických službách, v České republice. Zvolení tématu ovlivnila také dlouholetá praxe autorky ve službách pro drogově závislé, díky které si uvědomuje závažnost zneužívání omamně psychotropních látek, jejich dopady na společnost a důležitost vlivu odbornosti a přístupu pracovníků v těchto službách na jejich kvalitu a efektivitu.

Hlavním cílem práce bude snaha o zjištění celkového pohledu pracovníků v adiktologických službách na vzdělávání v této oblasti. Především na nynější možnosti vzdělávání, jejich kvalitu a efektivitu vzdělání, na využitelnost v praxi, dále na spokojenost, důvody výběru vzdělání a motivaci.

Tato bakalářská práce bude koncipována do dvou částí, a to teoretické a praktické. Každá z těchto částí je dělena do hlavních kapitol a případně do podkapitol. Na začátku teoretické části bude stručně popsáno vzdělávání a vzdělání celkově se zaměřením především na vzdělávání dospělých s celoživotním a profesním vzděláváním.

Další kapitola bude poskytovat informace z odvětví oboru adiktologie s definicemi závislosti, dělením drog, vlivem na osobnost uživatele s psychickými a fyzickými důsledky, a možné přístupy a představení služeb v adiktologii. Obsahem poslední kapitoly teoretické části budou možnosti vzdělávání v této oblasti v Čechách, uvedení institucí veřejného školství, ale také výběr z hlavních soukromých vzdělávacích zařízení a nejdůležitějších kurzů, jejich legislativní ukotvení a podmínky, především dle zákona o sociálních službách číslo 108 z r. 2006.sb. Teoretické poznatky dále budou využity v praktické části práce, která bude zacílena na výzkumné šetření mezi pracovníky v různých službách adiktologické oblasti. Pro toto šetření autorka zvolila formu kvalitativního výzkumu a jako metodu využila polostrukturovaný rozhovor. Na závěr praktické části budou uvedeny výsledky z výzkumného šetření.

Noví pracovníci v adiktologických službách či studenti přemýšlející o tomto odvětví budou moci prostřednictvím čtení této práce nahlédnout do adiktologické sféry a získat

tak důležité informace o vzdělávání v této oblasti, také zde mohou nalézt inspiraci pro vhodný výběr dalšího vzdělání pro svou praxi. Dále by výsledky šetření mohly ukázat zajímavý náhled na to, jak vidí pracovníci dopad zákona o sociálních službách č. 108 z r. 2006 sb. na praxi.

TEORETICKÁ ČÁST

1 VZDĚLÁVÁNÍ

„Vzdělání je branou k vědění a vědění má být prostředkem k nápravě světa.“ Jan Amos Komenský

Vzdělávání se řadí k jedné ze základních kategorií zájmu pedagogiky, podrobně se jím zabývá především obecná didaktika, a v širším slova smyslu je vzdělávání jednou ze složek výchovy. V cizích jazycích, jako například v angličtině, pojem „education“ dokonce zahrnuje vzdělávání a výchovu, ale v češtině se tyto pojmy definují zvlášť, byť se v některých aspektech mohou překrývat.

Na vztah mezi vzděláváním a výchovou v pedagogice jsou různé pohledy. Jednak mohou být vnímány výchova a vzdělávání zcela odděleně, nebo se hledá, co mají společného. Také lze vnímat výchovu jako součást vzdělávání, nebo naopak. Pro účely této práce o vzdělávání dospělých v adiktologii postačí se zaměřit pouze na pojem vzdělávání, potažmo vzdělání, proto pojem výchova se již v textu nadále vyskytovat nebude.

Vzděláváním se formují v první řadě kognitivní stránky osobnosti, dále se rozvíjejí poznávací schopnosti, schopnosti rozhodovat se a konat dle svých názorů plynoucích z poznání. Vzdělávání je chápáno jako proces získávání dovedností, schopností, vědomostí, hodnot a umu dalšího získávání poznatků. (Čábalová, 2011)

Mužik (2011, s.24) definuje vzdělávání následovně: „*Vzdělávání je proces, v němž si prostřednictvím vyučování člověk osvojuje soustavu poznatků a činností, kterou vnitřním zpracováním (zejména interiorizací¹) – učením – přetváří ve vědomosti, dovednosti a návyky.*“

Vzděláváním se postupně a systematicky získává vzdělání. V klasickém pojetí je spojováno s místem, tedy povětšinou se školou. Úkolem vzdělávání je získávání znalostí, dovedností, základních životních hodnot a motivace učících k osobnímu rozvoji a dalšímu vzdělání.

---

¹ Zvnitřnění, přijetí zkušenosti do psychiky

Vzdělávání je tedy důležitým procesem v životě každého člověka, ale je důležité i pro celou společnost. I proto vznikl u nás dokument „Národní program rozvoje vzdělávání v české republice“, tak zvaná Bílá kniha 2001, v které se také píše:

„Čím složitější je život společnosti, tím větší objem znalostí a dovedností si musí každý jednotlivý člověk osvojit, aby se v ní dokázal uplatnit. Čím větší je míra individuální svobody, tím víc záleží na osobní zralosti, odpovědnosti a tvořivosti každého občana. Čím více možností se člověku nabízí, tím víc záleží na jeho vlastních mravních a lidských kvalitách, aby si z nich dokázal dobře vybrat.“ (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2001, s. 13)

Mezinárodní standardní klasifikace vzdělávání ISCED 1997 dělí vzdělávání na sedm úrovní, které mají vnitřní členění od A až do C:

Tabulka 1: Přehled kódového značení úrovní vzdělávání dle ISCED 1997

Kód	Úroveň vzdělání
0	preprimární vzdělávání
1	primární
2	nižší sekundární vzdělávání
2A	stupeň, ze kterého je možné přejít na vyšší vzdělávání
2B	přípravný stupeň pro pracovní trh
2C	stupeň směřující na pracovní trh
3	vyšší sekundární vzdělávání
3A	stupeň, ze kterého je možné přejít na vyšší vzdělávání
3B	přípravný stupeň pro pracovní trh
3C	stupeň směřující na pracovní trh
4	postsekundární vzdělávání nižší než terciární
4A	stupeň, ze kterého je možné přejít na vyšší vzdělávání
4B	prakticky zaměřené studium
5	první stupeň terciárního vzdělávání
5A	stupeň, ze kterého je možné přejít na vyšší vzdělávání
5B	prakticky zaměřené studium
6	druhý stupeň terciárního vzdělávání

Zdroj: (Český statistický úřad, online, cit. 2013-11-10)

Významnou roli ve vzdělávání hraje vztah vyučujícího a vyučovaných. Aby mohlo být vzdělávání v jakékoli formě účinné, je zapotřebí, aby byl především učitel způsobilý k vyučování. Pod tímto používaným termínem se skrývá řada vlastností a kompetencí, jako je profesionalita, kvalifikovanost, schopnost otevřené komunikace a interakce s těmi, které vyučuje, aby je tak dokázal motivovat ke společnému utváření učení, a také schopnosti sebereflexe. Při výuce dnes zastupuje roli průvodce, facilitátora, komunikátora i manažera.

1.1 Vzdělání

Vzdělání je mnoha autory popisováno jako relativně ukončený stav, zahrnující soubor získaných poznatků, dovedností, postojů a hodnot nashromážděných během života, jako výsledný stav vzdělávacích procesů. Odráží se ve schopnosti jedince kriticky uvažovat, ale i v každodenním jednání a názorech. Je chápáno jako efekt dosažení některého ze stupňů vzdělání. Vzdělání je důležité jak pro člověka a jeho rozvoj, tak i pro celou společnost jako hodnota, která v dlouhodobém měřítku ovlivňuje její vývoj a ekonomiku. Autoři tvrdí, že za vyšší životní standard zemí může především kvalitní školství a vzdělané obyvatelstvo.

Pedagogický slovník vzdělání popisuje jako součást socializace člověka, jeho vědomosti, dovednosti, postoje, hodnoty a normy, získané a utvářené vzděláváním. (Průcha, 2009)

Skalková (1999) tvrdí, že vzdělání je jednou z kvalit člověka, a že dnes pod ním nehledáme pouze určité vědomosti, ale i dovednosti dalšího sebevzdělávání, hodnoty a tvorbu postoje k celému světu, i k sobě samému. Vzdělání chápe jako výsledek záměrně, organizovaně a soustavně rozvíjejících se procesů při vzdělávání.

Výkladový slovník pedagogiky definuje vzdělání následovně: „*Jedná se o dosažený stav rozvinutosti člověka; jde o soubor vědomostí a dovedností společně s chápáním vztahů mezi poznatky, se schopností prožívat vědomosti a dovednosti při řešení nových úkolů, s dovednostmi dále se sebevzdělávat. Vzdělání zahrnuje i osvojené hodnoty morální a estetické, vytvořené určité postoje ke světu, společnosti i k sobě, pohotovosti zaujímat postoje i pohotovosti jednat adekvátně k situaci.*“ (Kolář a kol., 2012, s.175-6)

Vzdělávat se lze ve školských či jiných k tomu určených zařízeních, dále prostřednictvím činností, práce a zájmových aktivit, ale také sebevzděláváním, či prostřednictvím informačních technologií.

Formy vzdělání se člení na – základní, středoškolské a vysokoškolské, dále teoretické a praktické, všeobecné a odborné. Základní vzdělání je u nás povinné, jeho významem je získání základních poznání lidstva a je vnímáno jako základ pro odborné vzdělání, nebo pro prohloubení vzdělání všeobecného. Středoškolského vzdělání se zpravidla dosahuje po základním. Obsahem tohoto vzdělání je jak všeobecné, tak odborné vzdělávání. Vysokoškolské vzdělání navazuje na střední neboli středoškolské, je specializované a lze jej absolvovat ve třech úrovních, a to bakalářské, magisterské a doktorandské. Teoretické vzdělání se zaměřuje především na studium učební látky. Praktické vzdělání je více zaměřeno na přímou činnost vzdělávajícího se. Všeobecným vzděláním se rozumí vzdělání, které nabízí ucelené společenskovední, technické i umělecké a kulturní penzum vědomostí, dovedností a hodnot, rozvíjí lidské vlastnosti, postoje a schopnosti, ale bez profesní přípravy a odborného vzdělání je naopak chápáno jako vzdělání s přípravou na konkrétní profesi.

Čábalová (2001) rozlišuje možné dělení vzdělávání v rámci institucí podle tří následujících kritérií:

- 1) dle úrovně vzdělávací instituce – sem patří předškolní vzdělávání, školní neboli primární vzdělávání, středoškolské neboli sekundární vzdělávání a vysokoškolské, tedy terciární vzdělávání, které koresponduje s prvním členěním z forem,
- 2) dle obsahu vzdělání – kam spadá technické, humanitní, přírodovědné, umělecké či ekonomické vzdělávání,
- 3) dle zaměření vzdělání – zde se řadí opět buď všeobecné vzdělávání, anebo odborné, které nalezneme také již v předchozím odstavci.

Pedagogika se člení na základní, aplikované a hraniční disciplíny. Mezi základní se řadí obecná pedagogika, obecná didaktika, dějiny pedagogiky, srovnávací pedagogika, speciální pedagogika, teorie výchovy, metodologie pedagogiky. Aplikované disciplíny se člení dle vývoje člověka, výchovné instituce a oblastní realizace výchovy a vzdělávání. Mezi hraniční disciplíny spadají sociologie výchovy, pedagogická psychologie, ekonomika vzdělávání. Dle některých autorů ještě sociální pedagogika

a další. Ucelenost vzdělávání však přesto vyžaduje mnohdy úzkou spolupráci s dalšími vědami.

Důvody spolupráce pedagogiky s jinými vědami se popisují takto:

Psychologie – se propojuje s pedagogikou především v oblastech poznávání osobnosti jedince, specifík věkových období, psychických vlastností.

Sociologie – pomáhá pochopit společenskou podmíněnost vzdělávání, porozumět specifikům různých sociálních prostředí a porozumět sociálním faktorům, ovlivňujících rozvoj jedince a proces jeho vzdělávání a výchovy.

Filosofie – přispívá k řešení koncepčních pedagogických otázek pojetí člověka a světa, modifikaci metod, forem, principů a cílů vzdělávání.

Historie – umožňuje vysvětlovat pedagogické jevy v historických souvislostech s přihlédnutím na sociálně-politický, ekonomický a kulturní vývoj společnosti.

Biologie a lékařství – pomáhají analyzovat hygienické normy, a tak řešit problémy zdravotní výchovy, výchovy postižených osob, či rizik prostředí, prevence nemocí, bezpečnosti práce, a také odhalování zákonitosti vývoje lidského organismu a pochopení fyziologických rozdílů činnosti mozku ve vztahu k chování a procesu učení.

Právo, etika a estetika – řeší zákonné, mravní a etické normy.

A další - jako jsou vědy technické, ekonomické, či architektura. (Čábalová, 2011)

1.2 Vzdělávání dospělých

Tématu vzdělávání dospělých se v pedagogice věnuje andragogika. Rozdíl mezi klasickou pedagogikou a andragogikou je především ve vzdělávajících se. Andragogika je pedagogické odvětví specializované na dospělé. Pedagogicky se zde působí tedy na již zpravidla vyvrálé osobnosti. Vzdělávání v této specializaci se většinou nezaměřuje již na formování osobnosti, ale nadále rozvíjí schopnosti a může napomáhat i k získávání nových dovedností. Umožňuje dospělému aktivně se podílet na chodu a rozvoji celé společnosti.

Beneš (2008) vypisuje tři možné názory na to, zda je možné dospělého jedince zásadně změnit:

- 1) Dospělého již v podstatě změnit nelze – zde vzdělání vnímáme jen jako další možný rozvoj, rozšiřování a prohlubování schopností, znalostí a dovedností.
- 2) Musí a může se měnit v reálném jednání, přičemž zůstává stabilní osobností – vzdělávání je tak pomocníkem při zvládnání nových životních nároků a rolí.
- 3) Dospělého lze, a někdy je nutno, zásadně změnit – ve vzdělávání někteří mohou vidět i poradenskou až terapeutickou funkci.

Jako nejčastější dnešní názor se uvádí potřeba stability s touhou rozvoje, především v nových funkcích, a možnost změny osobnosti, ale ta je zpravidla podmíněna krizí, velkými životními změnami či zážitky.

Dále dle Beneše (2008) nelze určit přesnou hranici mezi andragogikou a pedagogikou, ale upozorňuje na specifika v andragogice. Prvotně na odlišné organizační zázemí, širší škálu možných povolání, větší variabilitu situací, v institucionalizaci a profesionalizaci povolání a na samotného jedince. Což nakonec ovlivňuje i větší šíři metodických a didaktických přístupů. V andragogice na rozdíl od pedagogiky se také klade důraz na sebeřízené učení. Doslova píše: *„Nikoli mezi pedagogikou a andragogikou, ale s určitostí mezi pedagogikou školy a andragogikou nalézáme rozdíl v pohledu na učícího se. Dospělý není v andragogice většinou izolován od svých rolí v pracovním, společenském a privátním životě, není tedy redukován na žáka. Vzdělávání mu pomáhá zvládat nároky života, nesnaží se ale vytvářet jeho osobnost.“* (Beneš, 2008, s. 37)

Beneš (2008) se domnívá, že vzdělání v pojetí andragogiky naopak pomáhá dospělému jedinci snáze zvládat nároky života a nenaleznete v ní snahu o tvoření osobnosti učení.

Vzdělávající se dospělý je rozdílný od dětí a mládeže nejen věkem, ale také má zpravidla již nějaký typ vzdělání absolvovaný. Má více životních zkušeností, dovedností a schopností. Často mívá jinou motivaci ke vzdělávání se, jiné vlastnosti, životní postoje a priority, a mohou se objevit i častější zdravotní komplikace. Na to vše je nutné ve vzdělávání dospělých brát zřetel a počítat s tím, že dospělý jedinec na nabízené vzdělávání pohlíží kritičtěji s ohledem na své potřeby a aspirace. S delší praxí často přichází také převaha praktického myšlení.

Když budeme citovat Beneše (2003, s.13), andragogiku vidíme jako:

„- vědní obor v systému věd o výchově a vyučování, zaměřený na veškeré aspekty vzdělávání a učení se dospělých;

- studijní obor v programu pedagogických věd, sloužící přípravě budoucích odborníků v oblasti vzdělávání dospělých.“

V dnešní době se odborníci přiklánějí k názoru, že nejen v dětství, ale i v dospělosti zůstává člověku schopnost učení novým dovednostem a schopnostem. Většina dospělých přirozeně cítí potřebu nadále se zdokonalovat, rozvíjet své schopnosti a dovednosti. Obzvláště v době, kdy je pracovní trh přesycen, jsou vyšší vzdělanostní nároky, má dospělý jedinec velkou motivaci k dalšímu vzdělávání. V mnoha profesích je také dospělý nucen se dále vzdělávat, kvůli vývoji profese, novým metodám či změnám zákonů, což je i příklad pracovníků v drogové problematice.

Jak Beneš v publikaci *Andragogika* zmiňuje, stejně tak ale rostou nároky vzdělávajícího se dospělého, je kritičtější a vybíravější. Proto systém vzdělávání dospělých reaguje na všechny tyto vlivy, díky čemuž roste účast nestátní nabídky vzdělávání dospělých. *Andragogika* se zabývá učením dospělých ve všech jeho souvislostech.

Předpoklady vyrovnávání se se změnami a nároky v životě Beneš (2008) dělí na tři následující roviny:

- 1) makrosociální vývoj – orientuje se na kulturní, ekonomický, sociální, politický a technologický význam struktur a změn v učení,
- 2) institucionální a organizační zázemí – orientovaný na struktury organizací, realizaci cílů a institucionalizaci,
- 3) interakční – orientovaný na metodiku analýz procesů učení, vztahy mezi individuálním a skupinovým, či například afektivním a kognitivním,
- 4) individuální – orientovaný na tvorbu identity, vztah k životu a plánování.

Jako důvody vzdělávání dospělých jsou zmiňovány především důvody takzvané druhé šance, pro ty, kteří si z nějakých důvodů nedoplňli vzdělání ve standardním čase svého života, nebo to jsou důvody zvyšování kvalifikace a odborného vzdělání v profesi, rozvoj v sociálních schopnostech, či možnosti osobní realizace.

Vzdělávání v tradičním pojetí, tedy školské vzdělání, je dnes možno absolvovat v denní, ale i distanční, dálkové, večerní, kombinované, či externí formě, a je mnohdy pro dospělého alternativou skloubení vzdělávacího rozvoje s možností být nadále ekonomicky aktivní. Také pak pro dospělého ve vzdělávání odpadá výchovná složka a vzdělávání je více orientováno na sebevzdělávání.

Distanční vzdělávání je samostudiem, kde se hojně využívá metod e-learningu, prezentací přes internet, různých programů, médií typu CD, DVD a podobně. Výhody distančního vzdělávání jsou především v nezávislosti na čase, takže umožňuje pružnost samotného vzdělávání, ale aby mohlo být úspěšné, je rozhodující vysoká kvalita poskytovaných studijních materiálů, podpůrné studijní struktury s účinnou soustavnou zpětnou vazbou a sledováním výsledků studia. Zvláštní formou distančního vzdělávání může být i takzvané korespondenční studium.

Dálkové vzdělávání je formou prezenčního studia, kde ovšem výuka probíhá v nestandardních dnech, povětšinou o víkendech.

Večerní vzdělávání většinou probíhá na školách, kde má dospělý stejný studijní plán jako studenti denního vzdělávání s tím rozdílem, že na výuku dochází většinou po svém zaměstnání, tedy odpoledne či večer.

Vzdělávání kombinované je dnes asi nejčastější formou vzdělávání pro ekonomicky aktivní jedince. Je složeno z principů distančního a prezenčního studia.

Externí neboli individuální vzdělávání je samostudium dle studijního plánu, který je každému sestaven individuálně.

Kromě školského vzdělávání je možné se vzdělávat formou různých kurzů, seminářů, stáží, diskuzí, většinou specificky zaměřených na určitý obor. Specifickým typem vzdělávání dospělých je vzdělávání seniorů probíhajících na univerzitách a akademiích třetího věku.

V poslední době je i v České republice snaha o reformní kroky a změny přístupů či cílů vzdělávání a modernizaci výuky s cílem jejího zkvalitnění. A to především v přístupu vyučujícího nebo lektora směrem k učícím se, k čemuž se vytvořily různé metody. Díky větší kritičnosti dospělého učícího se jsou tyto přístupy nejpatrnější právě v andragogice.

Metody vzdělávání dospělých vycházejí především z potřeb a zájmů vzdělávaných.

Dle Bartáka (2008) se člení podle:

- nejvýznamnějšího zaměření výchovného působení (rozumové, citové, formování dovedností a návyků, ovlivňování osobní autoritou, sociální ovlivňování a ovlivňování životními procesy),
- fází vzdělávání a výchovy (expoziční, fixační a diagnostické metody),

- vyučovacích prostředků (aktivní verbální a situační metody, konfliktní, kreativní, zprostředkované metody, metody s důrazem na fyzickou manipulaci, nebo na řízení, sebevzdělávání, či kombinované metody),
- poznávání reality (teoretické, teoreticko-praktické, empirické, hypotetické metody, metody rozhovoru, argumentace, metody operační a výchovné, metody tvůrčího řešení problémů),
- formy pomoci v procesu učení (facilitace a transfer),
- úrovně vzdělávacích potřeb (poznání a řešení problémů),
- síly inovace obsahu vyučování (přednáška, cvičení seminář, situační a inscenační metody a brainstorming, metoda cílených otázek a další).

Jeden z novějších přístupů je také takzvané aktivní vyučování, které Sitná vysvětluje jako metody, procesy a postupy, díky kterým s aktivním zapojením učící se osoby přijímají informace, pomocí nichž si mohou vytvořit vlastní úsudky. Jako druhý efekt aktivního vyučování je také vysoký vliv na schopnosti rozvíjení a používání kritického myšlení jedince. Metody aktivního vyučování se vymykají tradičním přístupům vyučování, kde je centrem dění učitel a učící se jedinci jsou spíše pasivní a zastupují pouze roli pozorovatelů.

Sitná (2009, s. 9) tyto metody definuje přesně takto: „*Metody aktivního vyučování jsou charakteristické svým zaměřením na žáka, předpokládají plné zapojení každého jedince do celého procesu výuky. Žák není pouze pasivním objektem učitelova zájmu; je centrem veškerého vzdělávacího dění ve třídě, je spoluvůrcem průběhu a obsahu výuky, podílí se na formulaci výsledků výuky, na hodnocení třídní práce a na sebehodnocení.*“ Zde autorka píše o třídě a pojmem žáci jsou označováni účastníci vzdělávání spíše v klasickém školském zařízení, ale používá se i mimo klasické instituce, a především ve vzdělávání dospělých se aktivní vyučování uplatňuje - a s velmi pozitivními výsledky.

Jak bude vzdělávání dospělých vypadat, jaké metody budou zvoleny a jak se podaří dospělé motivovat a zapojit do vzdělávacího procesu, závisí ve velké míře na učiteli. Ve vzdělávání dospělých se nejvíce pro označení učitele používá termínu lektor. Typy lektorů v České republice člení Mužík (2011) následovně:

Podnikatelé – osoby výdělečně činné, pracující na základě živnostenského oprávnění, dělí se do kategorií: výuka jazyků, výuka umění a společenského tance, výuka obsluhy technických zařízení, pořádání odborných kurzů a jiných vzdělávacích akcí a mimoškolní vzdělávání a výchova.

Zaměstnanci – lektoři jako pracovní pozice, povětšinou orientované na výuku a trénink pracovníků ve vzdělávacích institucích. Především jde o zaškolování nových pracovníků, výcvik klíčových profesí a plošné vzdělávání pracovníků v novinkách organizace a legislativě.

Manažeři a specialisté – jedinci především ze sféry podnikání, tam, kde se zajišťuje činnost převážně interním způsobem.

Dobrovolníci v neziskové sféře – lektorská činnost těchto odborně různorodých osob zaměřená na osvětu a aktivizaci. Cílem bývá informování široké veřejnosti o činnostech těchto institucí.

1.3 Celoživotní vzdělávání

Jak píše Barták (2008), vzdělávání dospělých je celoživotním procesem, který umožní dospělému zvládat nároky na něj kladené v souvislosti s ekonomickými, kulturními, politickými, či společenskými změnami ve společnosti.

Do celoživotního vzdělávání dospělých spadá náhradní vzdělání takzvané *druhé šance* - pro ty, kteří si z nějakých důvodů nedoplňovali vzdělání ve standardním čase svého života a další vzdělávání, do kterého řadíme vzdělávání *profesní* – zvyšování kvalifikace a odborného vzdělání v profesi, *občanské* – získávání informací o občanských právech, povinnostech, rolích a tak dále, *zájmové* – rozvoj v sociálních schopnostech, či možnosti osobní realizace a v neposlední řadě *vzdělávání zaměřené specificky na seniory* – má především kulturně společenský ráz.

Celoživotní vzdělávání definuje Kolář (2012, s.179) jako: „*Společenský program reagující na základní potřebu společnosti i každého jednotlivce vyrovnávat se se zákonitými změnami v práci i jiných oblastech činnosti člověka. Program představuje zaměření práce školy (vzdělávacích institucí) a vybavení žáků /studentů*

pro systematické sebevzdělávání, vytváření systému a institucí pro permanentní vzdělávání lidí, vybudování systému zvyšování kvalifikace, rekvalifikace pracovníků ve všech oblastech lidské činnosti, práce.“

Dále o celoživotním vzdělávání píše Beneš (2008, s. 28): *„Celoživotní vzdělávání a učení je cílem a koncepcí dnešní vzdělávací politiky na národní i nadnárodní úrovni (OECD, EU atd.) a politiky rozvoje lidských zdrojů. Nejde o již dosaženou realitu, ale o postupný proces a uskutečňování jednotlivých elementů. Nejedná se také o čistě andragogickou a pedagogickou záležitost, ale především o sociální, vzdělávací a hospodářskou politiku. Prosazení celoživotního učení a vzdělávání vyžaduje celou řadu koordinovaných právních, administrativních, organizačních, didaktických a metodických rozhodnutí.“*

Celoživotní vzdělávání se dá dělit na:

Formální – které podněcuje u vzdělávajícího se jedince vývojové změny, je praktikované institucionálně, tedy v klasické školní podobě a hlavní jsou vzdělávací a výchovné cíle.

Neformální – je realizováno mimo klasický vzdělávací systém a mimo ucelené školské vzdělávání, realizováno různorodými institucemi a zaměřené na specifické skupiny obyvatel. Neformální vzdělávání si neklade za cíl výchovu, nepůsobí systematicky, ale přesto má velký vliv na formování osobnosti jedince. Umí pružně reagovat na potřeby, očekávání a přání vzdělávajících se. Pomáhá s osvojením nových metod a forem myšlení či jednání a pomáhá také překonávat škodlivé návyky a stereotypy.

Informální – toto vzdělávání na rozdíl od předchozích dvou je neorganizované a nesystematické. Vědomosti, dovednosti a postoje jedinců se získávají a tvoří z okolního prostředí, kontaktů a každodenních zkušeností. Výrazně ovlivňuje zrychlení sociálního vývoje člověka i jeho schopnost podchytit podstatu věcí a smysluplně jednat. (Barták, 2008)

Důležitým aspektem celoživotního vzdělávání a vzdělávání vůbec je motivace. Obzvláště u dospělého by se učení bez motivace těžko obešlo. Často je motivace ve vzdělávání dospělých uváděna jako rozhodující pro úspěšnost vzdělávání.

Beneš (2008) zmiňuje důvody účasti na vzdělávání, ovšem s ohledem na to, že ne vždy je účast aktivní neboli motivovaná. Důvodem bývá společenské klima či rámeček,

epochální výzvy a témata, okolí jedince a vztahy, různé životní události a osobnostní charakteristika. Jednotlivé důvody se různě spojují a vyvíjí.

Kromě motivace můžou hrát roli v dalším vzdělávání i různé překážky, které ovlivňují i samotnou motivaci jedince. Vzdělávající lektor by měl tyto překážky pokud možno eliminovat. Barták (2008) charakterizoval pět typů těchto překážek neboli bariér následovně:

1) Percepční – jsou ty překážky, které dospělému zabraňují správně vnímat jádro problému. Mohou se objevit již ve vymezení (problémová oblast je vymezena příliš obecně, nebo naopak příliš detailně). Pokud vzdělávající se jedinec chápe problém jen mlhavě, nemůže se pak dobrat podstaty.

2) Kulturní – v souvislosti s dospělostí stárnoucí jedinec přijímá společenské role, podřizuje se různým referenčním rámcům, dle kterých přistupuje více či méně na předpokládané a požadované normy jednání. Poté vzniká nekritické přijímání různých tvrzení, které mohou omezovat rozvoj myšlení a tvořivosti.

3) Pracovního prostředí – převažuje-li na pracovišti například nedůvěra, ignorace, neochota spolupracovat, formalismus a konzervatismus, jsou zaměstnanci často nespokojení. Zde se pak těžko hledá a rozvíjí motivace k rozvoji.

4) Intelektuální a výrazové – jsou překážky skutečného či domnělého nedostatku intelektuálních kapacit vzdělávajících se, či nevhodného výběru formy učení. Důležitou rolí je zde srozumitelnost, jednoduchost, adekvátnost, opodstatněnost a přístupnost komunikačních prostředků.

5) Emoční – jsou bariéry nespoutaného, volného myšlení, jednání i sdělování, jako například strach z chyb, selhání či chaosu.

1.4 Profesní vzdělávání

Jak Beneš (2008) uvádí, že důležitost a význam vzdělání sílí, a tak je čím dál více zájemců o další vzdělávání. Potřeba zvyšování kvalifikace se stala velmi aktuální, a to nejen z důvodu přesycení trhu práce. Též v samotných organizacích je nutné vzdělávání zaměstnanců, a tak se již stalo přímou součástí personální politiky.

Barták (2008) popisuje profesní vzdělávání jako vzdělávání osob s řádně dokončeným odborným vzděláním v průběhu počátečního vzdělávání. Do profesního vzdělávání patří: kvalifikační vzdělávání, periodické školení a různé rekvalifikace. Cílem je zpravidla rozvíjení postojů, znalostí a schopností vyžadovaných při výkonu určité profese.

Ve většině zaměstnání je dospělý nucen se nadále vzdělávat, vzhledem k vývoji profese, novým metodám, změnám zákonů, zvyšování kvalifikace a odborného vzdělání v profesi, což je i příklad pracovníků v drogové problematice.

Pro kvalitní výkon v jakékoli profesi je důležitá zejména profesionalita, správná kvalifikace a motivace pracovníků. K motivaci přispívá vstřícné a srozumitelné vedení, bezpečné prostředí, přehledný systém organizace, odměňování, ale i povinnosti zaměstnanců. Kvalifikaci a profesionalitu jedinec získává v první řadě vzděláváním a praxí. Pro řadu profesí jsou dané požadavky na vzdělání a to i na základě zákona, jako je například zákon o sociálních službách č.108/2006 sb., který se nejvíce týká profesí zaměřených na práci se závislými a který definuje požadavky a kritéria vzdělání pro tuto profesi. Zmiňovaný zákon také specifikuje, ve standardech kvality, nutné úkony řízení organizace k zaměstnanci tak, aby byla poskytována profesionální a kvalitní služba klientům.

Některé organizace si část vzdělávání zařizují samy na základě personální politiky organizace. Většinou zahrnuje zaškolování nových pracovníků, výcvik klíčových profesí a plošné vzdělávání pracovníků v novinkách organizace či legislativě. Profesní vzdělávání může i doplňovat nedostatky ve vzdělání a připravit na nové činnosti.

Mužik (2000, s. 80) píše: „*Personální politika může trvale ovlivňovat podnikové klima a podporovat image podniku mezi zaměstnanci i na veřejnosti. Personální plánování je většinou spojováno s plánováním potřeby nových pracovníků a se zvyšováním počtu pracovníků v podniku. Obsahem personálního plánování však může být i snižování počtu pracovníků, nebo změna kvalifikační struktury při stávajícím počtu pracovníků. Součástí personálního je však také plánování osobního rozvoje pracovníků, nebo získávání náhrad za odcházející pracovníky. Personální plánování je důležité zejména v souvislosti s technickým či technologickým rozvojem podniku nebo při zavádění nových výrobků a činností v podniku.*“

Dále Mužík (2000) zmiňuje tři možné přístupy podniků/organizací ke vzdělávání: buď organizace vzdělávání pracovníků omezuje jen na nejnужnější a vybírá nové pracovníky, kteří jsou již zcela kvalifikovaní, nebo organizace sice vzdělává zaměstnance, ale nepravidelně, a spíše náhodně, a to jen, když sama nutně potřebuje nebo jí hrozí sankce. Anebo své pracovníky organizace vzdělává soustavně a vzdělávání všech zaměstnanců mívá pevně zakotveno ve své vzdělávací politice. Pro pracovníky je jistě nejvýhodnější třetí z možností, avšak i zde lze najít mnohá rizika, zejména taková, že vzdělávání může být použito i jako nástroj manipulace anebo se může stát nástrojem lobbistických bojů a konkurencí v mezilidských vztazích.

Profesní vzdělávání může být tedy realizováno v rámci organizace na pracovním místě, jak je výše zmíněno, anebo externě, mimo organizaci. Mimo organizaci se mohou pracovníci vzdělávat soukromě, nebo jsou organizací posíláni na různá školení, kurzy, výcviky, které mohou vést specializovaní lektori. Itento způsob vzdělávání může organizace podporovat finančně zcela, nebo částečně. V dnešní době je ve většině oblastí sociální sféry široká nabídka programů externího vzdělání, a tak kvalita a uplatnitelnost závisí především na výběru kvalitního vzdělávání.

Vyučující v profesním vzdělávání musí mít přehled o dané problematice i pedagogických metodách a formách, a musí je využívat tak, aby naplnil očekávání jak vzdělávajících se, tak zadavatelů vzdělávání. Jak již bylo výše zmíněno, ve vzdělávání dospělých se užívá pro označení vyučujícího pojem lektor.

Barták dělí lektory v podnikovém vzdělávání na interní a externí. Interní lektori jsou zaměstnanci té firmy, ve které pracovníky vzdělávají. Jako výhody pro využití interního lektora uvádí nižší finanční náklady na vzdělávajícího a odbornou znalost problematiky firmy. Externí lektori, kteří nejsou zaměstnani v daném oboru, ale zabývají se vzděláváním dospělých, jsou většinou pro firmu až druhou volbou. Podle toho, kterým směrem je jejich činnost zaměřena, mohou plnit osm druhů funkcí:

funkce facilitátora – usnadňuje vzdělávací proces, má vliv na průběh vzdělávání a motivuje vzdělávající se,

funkce instruktora – poradce, vedoucí teoretické a praktické přípravy,

funkce konzultanta – poradce, odborník schopný poradit, vysvětlit a poskytnout své stanovisko či návod,

funkce kouče – lektor, který formou usměrňování a podněcování učí v rámci běžného pracovního místa, směřuje vzdělávajícího k sebereflexi a seberozvoji,

funkce mentora – školitel, rádce i poradce v rámci pracovního místa, je v dlouhodobém kontaktu, usměrňuje, vede, radí a motivuje,

funkce moderátora – na seminářích, workshopech, či konferencích moderuje a aktivizuje účastníky vzdělávání,

funkce trenéra – ve výcvikových kurzech se zaměřuje na praktickou stránku výuky a až po osvojení dovedností zacílí na zlepšování,

funkce tutora – individuální poradce a pomocník vzdělávajícího se v distančním vzdělávání. (Barták, 2008)

2 ADIKTOLOGIE

„Drogy jsou sázka s vaší myslí.“ Jim Morrison

Adiktologie je v širokém smyslu slova multidisciplinární samostatný vědní obor, který se zabývá prevencí, léčbou či minimalizací škod způsobených užíváním návykových látek a výzkumem užívání návykových látek, jejich dopadu na člověka i na společnost a na sociální reintegraci těch, kteří pod vlivem závislostního chování strádají.

Pojem je složen z latinského slova addictus (závislý na něčem) a řeckého logos. Je možné se setkat i s anglickým termínem addictology. V Čechách se tento pojem šíří především díky odbornému časopisu „Adiktologie“ od r. 2001, dříve náplň tohoto pojmu nalezneme v problematice okolo drogových závislostí. Od roku 2005 lze studovat adiktologii jako ucelený samostatný obor na lékařské fakultě Univerzity Karlovy. (Drogový informační server, online, cit. 2013-11-02)

„Dnes lze dělit péči pro uživatele návykových látek v oblasti adiktologie na zdravotní, která se rozděluje na lékařskou a nelékařskou, a adiktologickou, kterou nalezneme ve službách sociálních. Pro efektivitu je nutná spolupráce a ucelenost služeb. Všechny různé nové přístupy, pohledy a doplnění, stále tvoří pevné základy celého oboru. Od roku 1884, kdy vznikl tehdy především medicínsky orientovaný první specializovaný časopis Addiction, uplynulo již 130 let někdy velmi bouřlivého vývoje. Medicínský model závislostí prošel tvrdou kritikou a revizí a byl doplněn o další modely. Přesto je závislost stále závažným klinickým stavem a má své místo v Diagnostickém a statistickém manuálu americké psychiatrické společnosti (DSM), stejně tak jako v Mezinárodní klasifikaci poruch a onemocnění (MKN). Závislost je diagnostikována, léčena, a to často úspěšně. Moderní adiktologie se bez lékařů a medicíny nemůže obejít a naopak vyžaduje mnohem užší souhru a propojení mezi lékaři a nelékaři, než tomu bylo kdykoli v minulosti.“ (Mioviský, 2014-2020, s. 5)

V koncepci sítě specializovaných adiktologických služeb České adiktologické asociace je možné se dočíst, že: *„Adiktologická léčebně-preventivní péče zahrnuje prevenci těchto poruch, jejich včasnou identifikaci a intervenci, poradenství, léčbu, sociální rehabilitaci a reintegraci osob těmito poruchami postiženými. Při poskytování adiktologické péče mají být na základě bio-psycho-sociálního modelu závislosti*

využívány specifické léčebné, edukativní, preventivní postupy a postupy sociální práce, jejichž efektivita je dostatečně zdokumentována a prokázána.“ (Česká asociace adiktologů, online, cit. 2013-12-20)

2.1 Závislost na nelegálních návykových látkách

Existence závislosti je stejně stará jako lidstvo samo, a i některá zvířata cíleně užívají drogy. Člověk hledal odjakživa cesty, jak si zvýšit pozitivní prožitky a jak zmírnit negativní pocity a bolesti, či se jim zcela vyhnout.

Základem syndromu závislosti je touha užívat psychotropní látku. Závislost může být specificky zaměřená na jeden druh látky (heroin, alkohol atd.), nebo třídu látek (stimulancia, opiáty, halucinogeny, atd.), a nebo na kombinace látek i různého druhu.

Laiky je závislost často vnímána jako začarovaný kruh, ze kterého je obtížné se dostat bez silné vůle a pomoci druhých. Pro veřejnost nejznámější závislosti jsou: závislost na alkoholu, kouření, patologické hráčství a závislost na nelegálních návykových látkách.

Jsou různé definice pro závislosti. Dle Mezinárodní klasifikace nemocí je závislost *„skupina fyziologických, behaviorálních a kognitivních fenoménů, v nichž užívání některé látky nebo třídy látek má u daného jedince mnohem větší přednost než jiné jednání, kterého si kdysi cenil více.“* (Psychiatrické centrum Praha, 2006 str. 75)

Jako hlavní charakteristika onemocnění se označuje často silná touha užívat psychoaktivní látku nebo látky. Odpovídajícím pro označení síly touhy by mohlo být slovo žádostivost nebo chtíč. Touhu užívat drogy si jedinec uvědomuje, byť ji nemusí přiznávat, a snaží se často užívání kontrolovat, nebo i zastavit; mnohdy však neúspěšně. Návrat k užívání látky po období abstinence často vede k rychlejšímu znovuobjevení jiných rysů syndromu, než je tomu u jedinců, u nichž se závislost nevyskytuje.

Vznik závislosti na droze ovlivňuje více faktorů a většinou má vliv kombinace několika z nich. Účastnit se na vzniku závislosti mohou fyzické, psychické vlastnosti člověka, či vnější vlivy, v první řadě sociálního prostředí.

Podle Kamila Kaliny a kol. (2003) dělíme závislost na fyzickou a psychickou a míru závislosti člověka na droze lze dle frekvence, intenzity a následků užívání označit jedním z následujících pěti stupňů:

1) Experimentální užívání drogy – v tomto stadiu je droga užívána občasně a nepravidelně a její užívání nemusí mít žádné následky.

2) Příležitostné užívání drogy – tito uživatelé berou drogu pravidelně, ne častěji než jednou týdně, obvykle ve volném čase, užívání drogy je součástí životního stylu; následky užívání se projeví jen bezprostředně po aplikaci, jinak uživatel nemusí mít větší problémy ve své psychické rovnováze a sociálním fungování.

3) Pravidelné (škodlivé) užívání drogy – tito uživatelé berou drogu pravidelně (více než jednou týdně); užívání drogy je součástí životního stylu; následky užívání se již projevují jistými škodlivými účinky.

4) Problémové užívání drogy – užívání je pravidelné a ovlivňuje soukromý, případně pracovní život člověka; existují už také známky zdravotních problémů souvisejících s aplikací drogy; droga je užívána rizikovým způsobem (např. nitrožilní aplikace).

5) Závislost na droze – projevuje se vyšší tolerancí k droze (dávky je třeba zvyšovat k dosažení žádoucích účinků); uživatel po droze trvale touží, této touze se postupně podřizuje celý jeho život; uživatel má zřetelné zdravotní, psychické i sociální problémy způsobené užíváním drogy.

Ukazatelem závislosti může být také takzvaný odvykací stav, neboli abstinenční syndrom, který se vyznačuje úzkostí, podrážděností jedince s přecitlivělostí, derealizací a fyziologickými příznaky jako je třes, nespavost, nechutenství, závratě, či svalové záškuby. Může vést až k epileptickým záchvatům, psychóze, deliriu, nebo až k riziku úmrtí. Proto se často na lepší zvládnání fyzických příznaků dávají medikamenty.

Psychické příznaky závislosti bývají méně snáze ovlivnitelné než příznaky fyzické, psychická závislost se zvládá obtížněji. Přání vzít si drogu je silnější, i přes vědomí rizika života a ztráty zdraví. Zvládnout tuto touhu obvykle trvá mnoho měsíců či let, a mnohokrát je zapotřebí zásadně změnit životní postoje, myšlení, vztahy a prostředí, ve kterém se závislý jedinec pohybuje.

2.1.1 Osobnost uživatele

Osobnost člověka je velmi zajímavým objektem zájmu. Zabývala a zabývá se jí řada odborníků, existuje řada významných teorií osobnosti. Existuje také množství definic a výkladů pojmu osobnost, či popisů složek osobnosti apod. Pro tuto práci je však podstatné, jak může lidskou osobnost ovlivnit užívání návykových látek. Proto zde osobnost bereme jako uspořádání psychiky, ve smyslu člověk, jako celek po stránce duševní.

Uživatelem se obecně rozumí člověk, který jakýmkoliv způsobem užívá nelegální návykové látky (pro tuto práci je pak podstatná náležitost k 3.-5. stupni klasifikace dle Kaliny, viz výše).

Může se zdát, že způsob aplikace drogy není pro ovlivňování psychiky člověka podstatný, ale opak je pravdou. Každý způsob užívání návykové látky s sebou v životě užívajícího nese určitá specifika, která často mají vliv na jeho celý životní styl.

Ovlivňující aspekty osobnosti jsou, jakým stylem uživatel drogu bere, jaký typ drogy a v jakém stádiu závislosti se případně klient nachází, či jakou poruchou vyvolanou užíváním trpí. Možné užití je ústy, inhalací, kouřením, šňupáním, nebo injekčně do svalu, či intravenózní² užití. Každé z uvedených forem užívání sebou přináší různá rizika fyzická i psychická. Intravenózní užití je nejrizikovější, co se týče možnosti předávkování a přenosu infekčních chorob. Může při něm vzniknout i závislost na samotné aplikaci, takzvaná „závislost na jehle“.

Užívané nelegální návykové látky, přírodního či syntetického původu, se vyznačují výrazným účinkem na lidskou psychiku a při kontinuálním užívání vedou k návyku, k psychické nebo fyzické závislosti a dalším zdravotním a sociálním poruchám.

Minařík v Somatické komplikace a komorbidita píše, že „*Jindy může užívání drog zhoršit již existující chorobné procesy nebo vyprovokovat k manifestaci jejich latentní formu.*“ (Minařík In: Kalina, 2003, s. 223)

Každé závislostní chování má určité důsledky a drogová závislost není výjimkou. Drogová závislost je považována za závažný celospolečenský problém, s důsledky v oblasti somatické, kdy se v souvislosti s užíváním drog mohou objevit zdravotní problémy, které jsou převážně způsobeny infekcemi (absces, hepatitidy, HIV/AIDS), v méně závažnějších případech se jedná o poškození žilního systému. V důsledku

---

² Užití do žíly

užívání drog se objevují problémy i v oblasti psychické. Zde jde především o nepřiměřené citové reakce. Závislý jedinec bývá dráždivější, labilnější, se sklonem k extrémním citovým prožitkům. V kognitivní oblasti jde především o zhoršenou schopnost koncentrace pozornosti a zhoršení paměťových funkcí, což může vést až k demenci. V neposlední řadě má drogová závislost vliv i na sociální oblast, kdy bývá převážně zasažena osobnost závislého, jenž postupně upadá, neplánuje budoucnost, žije pouze přítomností. V sociální oblasti jsou dopady drogové závislosti nejvýznamnější v interpersonálních vztazích. Závislý člověk je nespolehlivý, sobecký a necitlivý, pro získání drogy je ochoten krást, prostituovat a páchat trestnou činnost vůbec.

2.1.2 Dělení návykových látek

Nelegální návykové látky se dají v zásadě rozdělit trojím způsobem:

První, nejjednodušší a jasně ohraničené zákonem je dělení na legální a nelegální. Pod legální v Čechách spadá například alkohol, cigarety a některé z léků, pod nelegální například pervitin, heroin či marihuana.

Druhé z dělení návykových látek je podle účinku na psychiku na:

Tlumivé – látky, které zpomalují psychomotorické tempo. Menší dávky těchto látek psychiku člověka zklidňují, ale vyšší dávky způsobují spánek, kóma a až zástavu životních funkcí jedince. Nejznámějšími tlumivými látkami jsou heroin, alkohol a některé léky jako benzodiazepiny. Zde vzniká silná psychická i fyzická závislost.

Psychomotorická stimulancia – látky, které zbavují jedince únavy, aktivují motoriku, zrychlují myšlení a celkově povzbuzují. Nejznámější stimulační látkou je pervitin. Zde vzniká vysoká míra psychické závislosti, fyzická závislost zpravidla nevzniká vůbec.

Halucinogeny – látky, které navozují změny vnímání od zaostření až po stavy podobné schizofrenii. Nejznámějšími zástupci jsou LSD a marihuana. U halucinogenů nevzniká žádná fyzická závislost, může se objevit slabá psychická závislost.

Třetí možností dělení návykových látek, a nejspíše pro širokou veřejnost nejznámější a nejpoužívanější, je rozdělení podle míry rizika na drogy takzvané „*tvrdé*“ a „*měkké*“, těmi jsou označovány látky s nižší či vyšší mírou rizika. (Kalina a kol., 2008)

Tento typ rozdělení přehledně ukazuje následující tabulka:

Tabulka 2: Dělení drog dle míry rizika

LÁTKA	TVRDOST DROGY	MÍRA RIZIKA
toluen, heroin, morfin, durman, crack	tvrdé	vysoká
kokain, pervitin, LSD	tvrdé	vysoká až střední
alkohol, lysohlávky, extáze, efedrin, kodein	tvrdé	střední
marihuana, hašiš, kokový čaj	měkké	relativně malá
káva, čaj	měkké	prakticky bez rizika

Zdroj: (Minařík In. Kalina a kol., 2008, s. 340)

2.2 Adiktologické služby

Adiktologické služby³ jsou prováděny jako různé výkony, zpravidla jsou seskupeny do formy programu, které poskytují různé intervence, jako například ve formě poradenství, individuální, či skupinové psychoterapie, farmakoterapie, nebo sociální práce.

Zákon o sociálních službách z r. 2006 definuje jednotlivé typy sociálních služeb a jejich kvalitu. V tomto zákoně jsou sociální služby děleny na pobytové, ambulantní a terénní. Dále zákon specifikuje třicet jedna typů služeb, rozdělených následovně: sociální poradenství jako základní aktivita ve všech sociálních službách, služby sociální péče a služby sociální prevence.

V oblasti adiktologie jsou podstatné především:

Terénní programy – poskytují sociální a adiktologické služby uživatelům nelegálních návykových látek v přirozeném prostředí klientů. Cílem je zejména harm reduction,

³ Služba je základní jednotka, která je registrována, v pojetí zákonů jde o poskytování služby a ne o provozování zařízení.

tedy minimalizace rizik v souvislosti s užíváním návykových látek a public relations, tedy ochrana veřejného zdraví. Pracovníci tohoto programu vyhledávají aktivní uživatele návykových látek a snaží se jim pomoci při snaze stabilizovat zdravotní stav a sociální situaci. Také mapují takzvanou drogovou scénu v daném kraji.

Kontaktní centra – zařízení poskytující výměnný injekční program, sociální práci, zdravotní poradenství, poradenství v trestněprávní oblasti, doprovod, navázání a udržení kontaktu, případovou práci, přípravu a poradenství ohledně nástupu do následné léčby, poradenství rodině, či blízkým uživatelům drog, krizovou intervenci, zprostředkování léčby, podporu v abstinenci, hygienický a potravinový servis.

Detoxifikační programy – zpravidla oddělení v psychiatrické léčebně s cílem odabstinování, tedy eliminace fyzických příznaků po odnětí drogy pod lékařským dohledem.

Krátkodobá léčba – oddělení v psychiatrickém státním lékařském zařízení na dobu přibližně dvou až šesti měsíců, psychoterapie, pracovní terapie s cílem především odnaučit negativní návyky.

Denní stacionáře – ambulantní centra s možností využití psychoterapie, poradenství, či léčby pro uživatele návykových látek a jejich blízké. Denní léčba, zpravidla tříměsíční, reaguje na aktuální situaci v životě klienta mimo léčbu.

Dlouhodobé léčby/ terapeutické komunity – dlouhodobá léčba od šesti měsíců až po několik let. Především psychoterapeutické socializační zaměření s cílem zvnitřnění pozitivních návyků. Dosažení a udržení abstinence, stabilizace psychického i somatického stavu klienta. Některé dlouhodobé léčby jsou specificky zaměřeny na jistou cílovou skupinu, jako například matky s dětmi, starší klienti s delší drogovou kariérou, či naopak mladší.

Služby následné péče, chráněná bydlení – takzvaná doléčovací centra jsou většinou ambulantní služby, ale některé z nich poskytují i chráněné bydlení na přechodnou dobu. Nástup do tohoto zařízení je zacílen na kvalitní život a bezpečné prostředí. (Úřad vlády České republiky, 2006)

Sociální rehabilitace – jde především o sociální vyčlenění jedinců do standardního prostředí, využívána je k tomu především socioterapie a ergoterapie.

Substituční programy – jsou určeny klientům užívajících opiáty nebo jiné tlumivé látky, které způsobují fyzickou závislost, a to pomocí preparátů (Subutex, Subuxon,

Methadon). Klienti jsou postupně vedeni k vyabstinování. (Drogový informační server, online, cit. 2014-02-28)

Miovský se o obsahu léčby a sociální rehabilitaci jedinců trpících závislostí vyjádřil tak, že představuje široké spektrum různých přístupů a metod, které lze mnohdy vzájemně kombinovat, ale některé kombinovat nelze. Často se jen s velkými obtížemi daří rozeznat, které z nich jsou pro vybranou skupinu efektivnější. (Miovský In: Kalina, 2003)

Závislost, jak se dnes tvrdí, je pro závislého bio-psycho-socio-spirituální problematikou, a proto i léčba by měla být zacílena na všechny tyto složky.

V příspěvku Jiřího Broži (2003) v časopisu Adiktologie, jsou jednotlivé složky léčby vysvětluje následovně:

- a) biologický problém závislosti – v první řadě je třeba kvalitní diagnostika a nalezení správné léčby, zpravidla farmakoterapie,
- b) psychologický problém závislosti – léčba většinou přetrvávajících psychických traumat či stresu, které se pokoušel závislý odstranit drogou. Zde je nutné zjistit tento problém a formou psychoterapie změnit a zpracovat vnímání původní situace,
- c) sociální problém závislosti – léčba je zacílena na režim a sociální nácviky,
- d) spirituální problém závislosti – zacílení léčby by mělo být na úrovni doprovodu a podpory na cestě ke smyslu světa či existence.

Péče o závislého by se měla zabývat všemi těmito hledisky, jelikož každé je určitým dílem v problému závislosti zastoupeno. (Broža, 2003)

„Nestačí tedy například v detoxifikačním programu vycházet z nejmodernějších poznatků v oblasti farmakoterapie a zapomínat, že bez vhodné podpůrné a motivační psychoterapeutické komponenty nebude mít výsledek programu velkou šanci na úspěch. Stejně tak jako sebelepší psychoterapeutická intervence není k ničemu, když se nebudeme zajímat o to, zda našemu klientovi současně nehnisají pod košilí žíly, nebo zda se nenachází v pokročilém stádiu rozvoje infekčního onemocnění. A podobně je tomu také se sociální prací, která dnes směrem ke klientovi představuje mnohem širší a bohatší spektrum činností, než bylo a bývá doposud využíváno.“ (Miovský In: Kalina, 2003, s. 15) Trefně vyjádřil Miovský fakt, že pro efektivně fungující jakýkoli program je nutná provázanost jednotlivých metod.

V adiktologické problematice se užívá pro označení uživatele služeb pojem klient. Vymezení pojmu nalezneme na drogy-info.cz, kde je definován klient jako:

„Uživatel speciálních profesionálních služeb, které mají aspoň částečně soukromý a důvěrný charakter, např. psychoterapie (zde termín zavedl Carl Rogers), poradenství, služby sociální, právní a finanční. Role klienta je spojena s očekáváním větší informovanosti, aktivity, spolupráce a partnerského postavení vůči odborníkům než role pacienta; na rozdíl od termínu “pacient” neimplikuje označení “klient” přímo nemocného člověka či nositele chorobných příznaků a pokládá se za nestigmatizující. Z těchto důvodů se rozšiřuje pojem “klient” i do léčby závislostí, což je patrné i v ČR.“
(Drogový informační server, online, cit. 2013-11-02)

V rámci služeb v různých typech zařízení jsou poskytovány klientům takzvané výkony, které se dělí na průběžné a specifické.

Průběžné výkony jsou takové výkony, které jsou poskytovány ve většině či všech typech drogových služeb. Spadají sem: individuální poradenství a psychoterapie, poradenství pro rodiče a blízké uživatelům, krizová intervence přímá, po telefonu, i internetová, odběry biologického materiálu, pracovní terapie, práce s rodinou, psychiatrické vyšetření, skupinová terapie, psychoterapie a skupinové poradenství, rodičovské skupiny, socioterapie, sociální práce, somatické vyšetření, telefonické, internetové a písemné poradenství, testování z moči, testování infekčních nemocí, výstupní zhodnocení stavu, úkoly potřebné pro zajištění práce s klientem a jiné odborné vyšetření.

Specifické výkony jsou výkony, které se odvíjí od konkrétních požadavků cílových skupin, jako je různá vysokoprahovost pro poskytnutí výkonu, či požadavků na prostředí. Patří sem besedy, dlouhodobý program primární prevence a program primární prevence pro rizikové skupiny. Komponovaný preventivní program, edukativní program, hygienický a potravinový servis, chráněné práce a podporované zaměstnání, informační servis, seminář, intervence ze zábavy, kontaktní práce, korespondenční práce, včasná intervence, přednášky, rekvalifikace, výměnný program (i sekundární⁴), vzdělávací seminář, vzdělávání peer aktivistů, základní zdravotnické ošetření a zátěžové programy. (Úřad vlády České republiky, 2006)

---

⁴ Sekundární výměnný program je realizovaný za pomoci stabilizovaných uživatelů na místech běžným pracovníkům těžko dostupných, takzvané skryté populace.

3. VZDĚLÁVÁNÍ V ADIKTOLOGII

„Vzdělání je schopnost porozumět druhým.“ Johann Wolfgang von Goethe

Pracovníci v adiktologických službách jsou různorodí. Z předchozí kapitoly je patrné, že typ pracovníka závisí také na tom, v jakém zařízení, nebo v jaké sféře adiktologie působí. Pracovníci mohou být na pozici, kde provádějí výzkumy a monitoring, v řídicím systému organizace, kde mají na starosti i personalistiku, public relations, management s projekty, anebo můžou působit v přímé práci s klienty v primární prevenci s dětmi a mládeží, v některém z typů léčebných, poradenských nebo nízkoprahových zařízení. Pokud pracují v přímé péči s klienty, je také důležité, jaká je cílová klientela. V drogové problematice bývají z oborů vzdělání nejčastěji zastoupeny obory psycholog, psychiatr, zdravotní sestra, sociální pracovník, psychoterapeut a nejnověji také adiktolog.

V textu publikace seznamu a definic výkonu drogových služeb byly definovány odbornosti adiktologických pracovníků z roku 2006, kdy ještě nebyl adiktolog zařazen do profesí, následovně:

- a) nižší odborný adiktologický pracovník – absolvovaný učební obor nebo střední školu s příslušným pracovním zařazením, například truhlář pro výkon pracovní terapie v truhlárně,
- b) odborný adiktologický pracovník – ukončené středoškolské vzdělání s maturitou v oboru práce s lidmi s pracovním zařazením, například střední pedagogická škola pro výkon výchovné, vzdělávací či podobné formy socioterapeutické činnosti,
- c) vyšší odborný adiktologický pracovník – ukončené vysokoškolské studium, případně vyšší odborné vzdělání v oboru práce s lidmi a s příslušným pracovním zařazením, nejlépe ještě doplněný terapeutickým výcvikem či výcvikem v komunikaci,
- d) vyšší odborný adiktologický pracovník, specialista – ukončené vysokoškolské studium v oboru práce s lidmi a pracovním zařazením, plus další speciální vzdělání jako akreditovaný psychoterapeutický výcvik a kurz managementu.

Dále se pro všechny typy pracovníků v oblasti adiktologie doporučovaly kurzy specificky zaměřené na práci s uživateli omamně psychotropních látek, jako například první pomoc, krizová intervence a podobně. Některé kurzy mohou být nahrazeny délkou praxe v drogové problematice. (Úřad vlády České republiky, 2006)

Důležitou roli pro vzdělávání v adiktologii sehrál počátek roku 2007, kdy vešel v účinnost zákon č.108/2006 sb. o sociálních službách, ve kterém se kromě jiného upravují předpoklady sociálního pracovníka a pracovníka v sociálních službách, a po novele zákona č 96/2004 v roce 2008 o nelékařských zdravotnických povoláních, kdy byl zaveden adiktolog i jako odborná způsobilost k výkonu povolání.

3.1 Vzdělávací požadavky dle zákona

Zákon je všeobecně platný předpis, kterému se každý člověk musí podřídit.

Zákon o sociálních službách, platící od počátku roku 2007, je podstatným předělem v modernizaci rychle se rozvíjícího sektoru sociálních služeb, který zavádí nové zásady, pojmy a nástroje. Vymezuje sociální služby a stanovuje profesní předpoklady pro výkon sociálního pracovníka a pracovníka v sociálních službách. Upravuje podmínky sociální pomoci a podpory lidem v nepříznivých životních situacích. Standardy kvality sociálních služeb byly také přidány do přílohy právního předpisu.

Tento zákon „uživatelům zřetelně zakotvuje jejich práva a především přináší poskytovatelům nové povinnosti. Zákon poprvé v historii jasně říká, jak by sociální služby měly vypadat. Uvádí totiž, že sociální služby by měly za každých okolností zachovávat lidskou důstojnost těch, kteří je užívají, vycházet z jejich individuálních potřeb, aktivizovat je, posilovat a motivovat. Musí být poskytovány v náležité kvalitě takovými způsoby, aby bylo zajištěno dodržování lidských práv a základních svobod jejich uživatelů.“ (Ministerstvo práce a sociálních věcí, online, cit. 2013-11-25, pdf, s.9)

Kromě jiného se v tomto zákoně upravují, jak je výše zmíněno, předpoklady a kritéria sociálního pracovníka a pracovníka v sociálních službách, které do té doby upraveny v sociální oblasti nebyly, jako u jiných (například zdravotních) profesí. Tato bakalářská práce se zabývá vzděláváním pracovníků, a proto se v zákoně o sociálních službách dále zaměřuje právě na definice sociálního pracovníka a pracovníka v sociálních službách.

Sociální pracovník

Sociálního pracovníka zákon o sociálních službách vymezuje jako pracovníka působícího v oblastech sociálních služeb, sociálně-právní ochraně dětí, ve školách a školských zařízeních, zdravotnických zařízeních, věznicích, při pomoci v hmotné

nouzi a v azylových zařízeních či zařízeních pro zajištění cizinců. Dále vymezuje sociálního pracovníka dle činnosti výkonu, a to: sociálního šetření, sociální agendy, sociálně právního poradenství, odborné činnosti v zařízeních, depistážní, analytické, koncepční, metodické činnosti, sociálního poradenství a sociální rehabilitace a poskytování krizové pomoci.

Aby mohl sociální pracovník vykonávat své povolání, musí být zdravotně způsobilý, způsobilý k právním úkonům, bezúhonný a odborně způsobilý, což zákon o sociálních službách vymezuje následovně:

a) Absolvované akreditované vyšší odborné vzdělání v oborech vzdělání zaměřených na sociální práci a sociální pedagogiku, sociální pedagogiku, sociální a humanitární práci, sociální práci, sociálně právní činnost, charitativní a sociální činnost.

b) Absolvované akreditované vysokoškolské vzdělání zaměřené na sociální práci, sociální politiku, sociální pedagogiku, sociální péči nebo speciální pedagogiku.

c) Absolvování akreditovaných vzdělávacích kurzů v oblastech výše uvedených v celkovém rozsahu nejméně 200 hodin a praxí při výkonu povolání sociálního pracovníka v trvání nejméně pěti let, za podmínky ukončeného vysokoškolského vzdělání v oblasti studia, která není uvedena v písmenu b).

d) Manželský a rodinný poradce musí mít absolvované vysokoškolské vzdělání v jednooborové psychologii, nebo dokončený magisterský program na vysoké škole humanitního zaměření současně s absolvováním postgraduálního výcviku v metodách manželského poradenství a psychoterapie v rozsahu minimálně 400 hodin nebo obdobného dlouhodobého psychoterapeutického výcviku akreditovaného ve zdravotnictví.

Splňuje-li sociální pracovník podmínky odborné způsobilosti, má povinnost nadále se vzdělávat, aby si obnovoval, upevňoval a doplňoval svou kvalifikaci, formou akreditovaných kurzů, odborných stáží a další. (Ministerstvo práce a sociálních věcí, online, cit. 2014-02-01)

Pracovník v sociálních službách

Pracovníka v sociálních službách zákon specifikuje jako toho, kdo vykonává buď přímou obslužnou péči o osoby v ambulantních nebo pobytových zařízeních sociálních služeb (návuk jednoduchých denních činností, posilování životní aktivizace, pomoc při osobní hygieně a oblékání, manipulaci s přístroji, pomůckami, prádlem, podporu soběstačnosti, udržování čistoty a osobní hygieny, vytváření základních sociálních a společenských kontaktů a uspokojování psychosociálních potřeb). Nebo vykonává-li základní výchovnou nepedagogickou činnost, která prohlubuje a upevňuje základní hygienické a společenské návyky (prováděním osobní asistence, působením na vytváření a rozvíjení pracovních návyků, manuální zručnosti a pracovní aktivity, prováděním volnočasových aktivit zaměřených na rozvíjení osobnosti, znalostí, zájmů a tvořivých schopností formou výtvarné, hudební a pohybové výchovy, zabezpečováním zájmové a kulturní činnosti). Anebo vykonává-li pečovatelskou činnost v domácnosti, která souvisí s prací spojeným s osobami s fyzickými a psychickými obtížemi (prováděním sociálních depestáží pod vedením sociálního pracovníka, komplexní péči o jejich domácnost, zajišťování sociální pomoci, poskytování pomoci při vytváření sociálních a společenských kontaktů a psychické aktivizaci, organizačním zabezpečováním a komplexním koordinováním pečovatelské činnosti). (Ministerstvo práce a sociálních věcí, online, cit. 2014-02-01)

Aby mohl pracovník v sociálních službách vykonávat tuto činnost, musí být zdravotně způsobilý k právním úkonům, bezúhonný a odborně způsobilý, což zákon o sociálních službách vymezuje následovně:

- a) Absolvované základní nebo střední vzdělání a absolvování akreditovaného kvalifikačního kurzu (nevyžaduje se u fyzických osob, které získaly podle zvláštního právního předpisu způsobilost k výkonu zdravotnického povolání v oboru ošetřovatel).
- b) Absolvované střední vzdělání a absolvování akreditovaného kvalifikačního kurzu (nevyžaduje se u fyzických osob, které získaly podle zvláštního právního předpisu způsobilost k výkonu zdravotnického povolání ergoterapeut).
- c) Absolvované základní vzdělání, střední vzdělání, nebo vyšší odborné vzdělání a absolvování akreditovaného kvalifikačního kurzu (nevyžaduje se u fyzických osob,

kteřé získaly podle zvláštního právního předpisu způsobilost k výkonu zdravotnického povolání v oboru ošetřovatel). (Ministerstvo práce a sociálních věcí, online, cit. 2014-02-01)

V roce 2008 v novele zákona č. 96/2004 sb. o nelékařských zdravotnických povoláních a znění zákona č. 189/2008 byl zaveden nově pojem adiktolog i jako odborná způsobilost k výkonu povolání. Jde o nelékařského zdravotnického pracovníka, jenž může vykonávat preventivní, léčebnou, či rehabilitační péči osob závislých na omamně psychotropních látkách. Titul adiktolog lze získat buď absolvováním bakalářského, popřípadě magisterského studia adiktologie - od r. 2005 na 1. lékařské fakultě Karlovy univerzity v Praze, nebo po splnění podmínek dle zákona 189/2008 a uznání odborné způsobilosti k výkonu povolání adiktologa na základě žádosti zaslané na adresu Ministerstva zdravotnictví České republiky. Uznáný adiktolog s osvědčením může vykonávat toto povolání samostatně. Podmínky pro žádost o uznání adiktologa jsou následující: absolvování alespoň tří let studia v oboru psychologickém, sociálním nebo speciálně pedagogickém na vysokých školách, či vyšších odborných školách plus absolvovaný akreditovaný kvalifikační kurz adiktolog, pokud byl zahájen do konce roku 2011, anebo po absolvování výše zmíněného tříletého studia a prokázáním alespoň pětileté praxe odpovídající adiktologickému povolání ke dni účinnosti zákona. Dále lze požádat po získání způsobilosti všeobecné sestry společně s absolvováním kvalifikačního kurzu Adiktolog zahájeným do r. 2001. (Ministerstvo zdravotnictví ČR, online, cit. 2013-12-20)

3. 2 Možnosti vzdělávání v adiktologii v ČR

Nejširší nabídka vzdělání s ohledem na splnění výše uvedených zákonných podmínek je ve standardním veřejném školství, a to buď vyšší odborné vzdělání, které je zaměřené na sociální práci, sociální pedagogiku, sociální a humanitní práci, sociálně právní, nebo charitativní činnost, anebo vysokoškolské vzdělání v oborech sociální práce, sociální politiky, sociální pedagogiky, sociální péče, speciální pedagogiky, psychologie, či lékařské zaměření zdravotnické péče, především psychiatrie a nejnověji přímo oboru adiktologie.

Dále jsou v nabídce pro splnění podmínek i některé soukromé vyšší a vysoké školy s podobnými či shodnými obory, a samozřejmě fakulta psychoterapeutických studií.

A v neposlední řadě se do vzdělávání v oblasti adiktologie řadí různé akreditované, často i povinné vzdělávací kurzy.

V této kapitole bude dále uveden stručný výpis nejvyužívanějších možných způsobů vzdělávání pracovníků, kteří pracují v adiktologických službách.

Adiktologie

Od roku 2005 lze studovat adiktologii jako ucelený samostatný obor na jediném místě a to na Lékařské fakultě Univerzity Karlovy formou bakalářského studia, denního i dálkového, či navazujícího magisterského a doktorandského studia. U zrodu tohoto studijního programu stáli odborníci z adiktologické praxe, především doktor Michal Miovský.

Základní úroveň vzdělávání v tomto oboru je bakalářské studium, které poskytuje transdisciplinární teoretické znalosti, dovednosti a postoje pro účinný case management, prevenci a léčbu užívání návykových látek a závislostního chování. Dále také řešení související s negativními dopady na fyzické a duševní zdraví. Studijní program spojuje základní znalosti a dovednosti z psychologie, sociální práce a nelékařských zdravotnických oborů, tedy vzájemné působení biologických, psychologických a sociálních faktorů na rizikové prostředí užívání návykových látek. (Miovský, 2014-2020)

Navazující magisterský studijní program je akademickým typem vzdělávacího vysokoškolského programu. Program tvoří *„klinickou práci v adiktologii i řízení veřejnozdravotních systémů a služeb a poskytuje tak potřebný základ pro efektivní práci v oblasti tvorby politik a koncipování intervencí, a to jak na nejvyšší úrovni rozhodovacího procesu, tak i na nižších úrovních v rámci řízení služeb a klinické práce.“* (Miovský, 2014-2020, s. 14)

Psychologie

Možností studia psychologie je více, a to především na filozofické či pedagogické fakultě v Praze, nebo na fakultě sociálních studií, či filozofické fakultě v Brně, dále na katedře pedagogiky a psychologie v Českých Budějovicích a nebo na Filozofické fakultě v Olomouci. V Českých Budějovicích je bakalářská forma studia a na ostatních

zmíněných školách je možnost studia magisterského. Kromě těchto škol lze najít obor psychologie i na některých soukromých a regionálních školách, nebo studium psychologie není jednooborové, ale v kombinaci s dalším oborem, jak tomu je na katedře psychologie a sociální práce Ostravě. (Psychologie.cz, online, cit. 2014-02-07)

Sociální práce

Dalším velmi častým studijním oborem pracovníků v adiktologických službách je sociální práce, často v kombinaci s dalšími obory. Dále je uveden stručný přehled těch, které jsou členy Asociace vzdělavatelů v sociální práci.

Katedra sociální práce Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze má v nabídce bakalářský, magisterský i doktorandský program studia sociální práce a Pražská vysoká škola psychosociálních studií má možnost studia bakalářského i magisterského programu v oboru sociální práce se zaměřením na komunikaci a aplikovanou psychoterapii. Katedra sociální politiky a sociální práce na Masarykově univerzitě v Brně nabízí bakalářský studijní program sociální politika a sociální práce v kombinaci s psychologii a dalšími obory, magisterskou formu studia a doktorandské studium jednooborové sociální práce a sociální politiky. Teologická fakulta na Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích nabízí bakalářský program sociální a charitativní práce. Katedru sociální práce nalezneme také v Ostravě na Ostravské univerzitě, kde lze vystudovat jednooborovou sociální práci jak v bakalářském, tak v magisterském studijním programu, potom magisterskou formu studia managementu organizací služeb sociální práce a doktorandské studium sociální práce. Ostrava ještě nabízí bakalářský, magisterský i doktorandský program sociální politiky a sociální práce na Katedře psychologie a sociální práce filozofické fakulty. V Opavě je bakalářské studium sociální politiky a sociální práce na Filozoficko-přírodovědné fakultě Slezské univerzity v Opavě. Ústav sociální práce na Univerzitě v Hradci Králové má v nabídce bakalářské studium sociální práce, dále sociální práci ve veřejné zprávě, sociální práci s osobami se sníženou soběstačností a sociální a charitativní práci. Také magisterský program sociální práce, který realizuje Katedra sociální práce a sociální politiky na pedagogické fakultě. V Ústí nad Labem na Univerzitě Jana Evangelisty Purkyně na Katedře sociální práce, fakulty sociálně ekonomické je bakalářský studijní program sociální práce, stejně jako v Olomouci na Katedře sociologie a andragogiky Filozofické fakulty Univerzity

Palackého. Západočeská univerzita v Plzni má v programu studium sociální práce v bakalářské i magisterské podobě, a dokonce lze vystudovat na sociálního pracovníka bakalářskou formou i na Technické univerzitě v Liberci na pedagogické fakultě. (Sociální revue, online, cit. 2014-02-07)

Zdravotní

V adiktologické sféře nalezneme samozřejmě také zdravotnické obory, kterými jsou lékaři, kteří mají vystudovanou klasickou medicínu a poté specializaci psychiatra či zdravotní sestry s doplněným dalším vzděláním, dle zákonných norem.

Další obory

Dalšími nezanedbatelnými obory zastoupenými v adiktologických službách jsou pedagogové, především sociální a speciální.

Sociální pedagogika zkoumá v první řadě sociální vztahy ve výchově a vliv sociálního prostředí na člověka. Zabývá se výchovou i mimo standardní školství a péčí o sociálně problémové jedince. Studovat se dá například na Univerzitě Karlově v Praze na Filozofické a Husitsko-teologické fakultě, dále v Brně na Pedagogické a filozofické fakultě, v Českých Budějovicích na pedagogické fakultě, v Hradci Králové na katedře sociální pedagogiky, stejně tak v Ostravě, Ústí nad Labem na pedagogických fakultách, a ve Zlíně na fakultě humanitních studií. V Olomouci na Cyrilometodějské teologické fakultě. (Vysoké školy, online, cit. 2014-02-08)

Speciální pedagogiku lze studovat na pedagogických fakultách Univerzity Karlovy v Praze, Masarykovy univerzity v Brně, Univerzity Palackého v Olomouci, Univerzity v Hradci Králové, Ostravské univerzity, Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, či Fakultě přírodovědně-humanitní a Pedagogické na Technické univerzitě v Liberci a Zdravotně sociální fakultě na Jihočeské Univerzitě v Českých Budějovicích. (Vysoké školy, online, cit. 2014-02-08)

Psychoterapeutické vzdělání je nejčastěji absolvované formou sebezkušenostního dlouholetého výcviku. Lze jej ovšem absolvovat i jako studijní obor na Pražské vysoké škole psychosociálních studií, anebo na Masarykově univerzitě v Brně. Ovšem zde je pouze magisterská forma studia pro absolventy bakalářských příbuzných oborů. K samostatnému výkonu psychoterapie, bez odborného vedení, je nutno mít nejen

toto vzdělání, ale i vysokoškolské vzdělání v pomáhajících profesích. (Psychologie osobnosti, online, cit. 2014-02-08)

A v neposlední řadě jsou pracovníci v drogové problematice i absolventy vyšších odborných škol se sociálním, pedagogickým, zdravotním a právním zaměřením, jako jsou například: Vyšší odborná škola sociálně právní v Praze, Evangelická akademie, Vyšší odborná škola sociálně právní v Brně, Vyšší odborná škola sociální a Střední pedagogická škola v Prachaticích, Soukromá vyšší odborná škola sociální, o.p.s. v Jihlavě, Vyšší odborná škola, obchodní akademie a střední zdravotnická škola v Domažlicích, Střední zdravotnická škola a Vyšší odborná škola v Chebu, Vyšší odborná škola a sociální teologická škola Dorkas, či Charitas - Vyšší odborná škola sociální v Olomouci, Evangelická akademie a vyšší odborná škola sociální práce na Praze 4., či Obchodní akademie a vyšší odborná škola sociální v Ostravě.

Kurzy a ostatní vzdělávání

Na vzdělávání v oblasti adiktologie se velkou měrou podílejí také různé kurzy, školení a semináře, které jsou mnohdy nutné k doplnění kvalifikace pracovníků, anebo které organizace po pracovnících vyžadují v rámci takzvaného povinného vzdělávacího minima při práci s klientem. Nabídka tohoto typu vzdělávání je na trhu veliká, a proto je pro kvalitu nutný správný výběr, kterému může pomoci akreditace kurzu. Nejčastěji takovými kurzy bývají například: Kurz krizové intervence, Motivační rozhovory a práce s klientem na změně, První pomoc, Kvalifikační kurz pro sociální pracovníky a pracovníky v sociálních službách, školení o infekčních nemocech u uživatelů drog a podobně. Dále se často uplatňují speciálně zaměřené kurzy jako například Rodinné poradenství, dle náplně práce daných pracovníků. Častým vzdělávacím procesem bývá i dlouhodobý, standardně pětiletý sebezkušenostní psychoterapeutický výcvik, který může být s různým psychoterapeutickým zaměřením. Nejznámější takové výcviky v drogové problematice pořádá Skálův institut.

Pracovník v adiktologických službách obvykle kromě standardního studia a absolvování různých kurzů, v rámci své praxe, dochází také do jiných zařízení na takzvané stáže, načerpat nové zkušenosti, pohledy a informace, což lze v podstatě považovat rovněž za určitý druh vzdělávání.

PRAKTICKÁ ČÁST

4 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

Tato část, zaměřená na výzkumné šetření, zpracovává praktickou část práce. Před samotnou realizací výzkumu byla rozmyšlena a postupně určena očekávání celého výzkumu a autorkou a stanoven plán postupu. Podrobná příprava celého výzkumného šetření se zaměřila na výběr typu výzkumu, výzkumné metody, hypotézy a stanovení cíle. Důležitý byl také výběr vhodného výzkumného vzorku. V obsahu této čtvrté kapitoly je popisováno ověření možnosti vstupu do zkoumané oblasti, podkapitoly se zabývají hlavním cílem, který je rozvrstven na cíle dílčí a nalezneme zde také zaměření na výzkumnou metodologii. Dále se kvalifikační práce v této části zaměřuje na popis výzkumného prostředí a popis výzkumného souboru.

4.1 Vymezení cílů a jejich transformace do otázek

Hlavním cílem výzkumu je snaha o zmapování mínění pracovníků o možnostech, kvalitě a efektivitě nastavení dnešního vzdělávání v adiktologické oblasti.

Pro zpracování výzkumu je hlavní cíl rozvrstven na tři dílčí cíle, které zní následovně:

Dílčí cíl č. 1.: Zjistit dosaženou odbornou kvalifikaci pracovníků v adiktologických službách v praxi a absolvované vzdělání, motivaci a důvody k jejich výběru vzdělání.

Dílčí cíl č. 2.: Zjistit, zda jsou pracovníci spokojeni s kvalitou a možnostmi vzdělávání v drogové oblasti.

Dílčí cíl č. 3.: Zjistit, jak vnímají pracovníci efektivitu možného vzdělávání pro využitelnost v praxi.

Dílčích cílů se dosáhne i přes uskutečněné výzkumné šetření. Naplnění jednotlivých dílčích cílů, které vycházejí z cíle hlavního, předchází a naplňují zároveň i cíl hlavní.

V kvalitativně laděném rozhovoru by měly být otázky otevřené, neutrální, citlivé a jasné. Při tvorbě otázek by měla být snaha minimalizovat vnučování určitých odpovědí nastavením otázek. (Hendl, J., 2005)

Transformace dílčích cílů do tazatelských otázek:

Hlavní cíl: Snaha o zjištění mínění pracovníků o možnostech, kvalitě a efektivitě nastavení dnešního vzdělávání v adiktologické oblasti.		
Dílčí cíle	Výzkumné otázky	Tazatelské otázky
DC 1. Zjistit odbornost, dosažené vzdělání a důvody výběru vzdělání tazatelů.	Jaká je odbornost a vzdělanost v adiktologických službách a jaké důvody vedly k výběru daného vzdělání?	TO 1. Jaké je Vaše vzdělání a dosavadní praxe?
		TO 2. Jaké kurzy a výcviky jste absolvoval/a, a proč?
DC 2. Zjistit, zda jsou pracovníci spokojeni s kvalitou a možnostmi dnešního vzdělávání v drogové problematice.	Jak pracovníci vnímají možnosti vzdělávat se v dnešním systému. V této problematice a jejich kvalitu?	TO 3. Máte v plánu se nadále vzdělávat, případně jak, a jaká je Vaše motivace?
		TO 4. Jak hodnotíte dnešní nabídku a kvalitu vzdělávání v oblasti závislosti?
		TO 5. Chybí Vám něco v nabídce dnešního vzdělávání v oblasti závislosti v ČR?
		TO 6. Jakým způsobem se, dle Vašeho mínění, podepsaly podmínky o vzdělávání zákona o sociálních službách 108/2006 na pracovníky a na poskytované služby?
DC 3. Zjistit, jak vnímají pracovníci efektivitu možného vzdělávání pro využitelnost v praxi.	Jak pracovníci vnímají efektivitu vzdělání pro praxi?	Jaké ze vzdělání, kurzů, či výcviků hodnotíte pro svou praxi jako nejefektivnější a proč?
		Kdybyste se mohl/a vrátit v čase, vybral/a byste si nyní jiné vzdělávání, kurz či výcvik a proč?

4.2 Metodologie

Pro výzkumné šetření byl využit kvalitativní výzkum, jehož primárním cílem je porozumět člověku a chápat jeho vlastní hlediska. Filosofické kořeny kvalitativního výzkumu pramení z fenomenologie, která se zabývá detailním zkoumáním jevů a uměním porozumění a interpretace. „*Podstatou kvalitativního výzkumu je výběr jasně definovaných proměnných, sledování jejich rozložení v populaci a měření vztahů mezi nimi*“ (Švaříček, 2007, s.22) Kvalitativní způsob výzkumu má mnoho výhod pro zkoumajícího, a to především větší vhlad do problematiky a možnost více reagovat na aktuální situaci, ovšem nevýhodou bývá možné ovlivňování výsledku výzkumu a mnohdy je těžko proveditelné převedení zobecněných výsledků do jiného prostředí, než zrovna zkoumaného.

Výzkumník má v procesu zkoumání nezastupitelnou roli. „*Sám sebe výzkumník využívá jako nástroj k modelování situace. Základním výzkumným postojem není manipulace s lidmi, ale kreativní spoluvytváření výzkumné situace tak, aby byl stále sledován výzkumný cíl, avšak bez nároku na stejný (či předem vymyšlený a připravený) způsob, jak k tomuto cíli dospět. Vzájemná pozice mezi účastníky výzkumu je pozice rovnocenná.*“ (Miovský, 2006, s. 73) V rámci osobního dotazování probíhá interakce mezi tazatelem a dotazovaným, proto je důležitá ona rovnocenná pozice. Dále je důležité dbát u každého dotazovaného na jeho individualitu a nechat mu dostatečný prostor se projevit. (Miovský, 2006)

Jako vhodnou kvalitativní techniku pro tuto práci výzkumného šetření je použit rozhovor (interview), jako metoda založená na komunikaci a interakci mezi respondenty a výzkumníkem, tedy na přímém dotazování a zjišťování faktů, motivů, postojů a tak dále. Miovský o rozhovoru píše následovně: „*Interview patří mezi nejobtížnější a současně nejvýhodnější metody pro získávání kvalitativních dat. Při jeho zvládnutí totiž nejde pouze o získání potřebných sociálních dovedností a citlivosti, ale také o kultivaci schopností pozorovat (jak introspektivní, tak extrospektivní pozorování) a umění obě metody vzájemně provázat a dokázat z nich pro výzkum vytěžit maximum.*“ (Miovský, 2006, s. 155) Dále zmiňuje, že metody rozhovoru jsou založeny na přímém dotazování a způsoby aplikace se rozlišují dle počtu osob a dalším kritériem rozlišení

je dle struktura otázek. V této práci byla zvolena metoda polostrukturovaného rozhovoru (interview), jež nabízí možnost alternativy otázek a odpovědí s následným vysvětlením a objasněním respondentem. Polostrukturovaný rozhovor je nejpoužívanější formou rozhovoru, jelikož bývá nejjednodušší co je týče možných problémů, ovšem vyžaduje náročnější technickou přípravu. Miovský (2006, s. 159) průběh popisuje takto: „*Vytváříme si určité schéma, které je pro tazatele závazné. Toto schéma obvykle specifikuje okruhy otázek, na které se budeme účastníků ptát. Obvykle je možné zaměřovat pořadí, v jakém se okruhům věnujeme, ale dle potřeby a možností tedy toto pořadí upravujeme, abychom tím maximalizovali výtěžnost interview.*“

K záznamu rozhovorů byl zvolen záznam dat na nahrávací zařízení, jakožto nejeфекtivnější metoda fixace a uchování nezměněných dat. Výhodou této techniky je v neposlední řadě také možnost lepšího soustředění na dotazované a proces dotazování a možnost zapisování poznámek. Dotazování byli předem seznámeni s účelem nahrávání i se souvisejícími etickými náležitostmi.

4.3 Výzkumný vzorek

Do výzkumu bylo zařazeno celkem 10 dotazovaných. Respondenti byli vybráni cíleně na základě záměrného výběru, který se provádí na základě určení kritérií, které jsou důležité pro daný výzkum. Nevýhodou záměrného výběru bývá to, že výsledky jsou platné pouze pro zkoumaný soubor a nelze je dále zobecňovat. Miovský (2006, s. 135) definuje záměrný výběr takto: „*Za záměrný výběr výzkumného vzorku označujeme takový postup, kdy cíleně vyhledáváme účastníky podle jejich určitých vlastností nebo stavu (příslušnost k určité sociální nebo jiné skupině).*“ Na počátku výzkumu, před samotným dotazováním, byla určena kritéria, dle kterých byli následně respondenti vybíráni. Kritériem výběru byla délka praxe v adiktologických službách alespoň sedm let, a to především s ohledem na praxi v této problematice minimálně od r. 2006, aby dotazovaní mohli porovnat situaci před a po účinnosti zákona o sociálních službách 108/2006. Druhým kritériem byla různorodost absolvovaných vzdělání informantů.

4.4 Realizace výzkumu

Vlastní realizace kvalitativního výzkumného šetření byla provedena podle předem zpracovaného harmonogramu. Příprava okruhů, otázek, kritérií a materiálu byla uskutečněna v průběhu měsíce listopadu roku 2013. Samotné rozhovory s dotazovanými informanty se poté uskutečnily v průběhu měsíců prosince 2013 a ledna roku 2014. Konkrétní data jednotlivých rozhovorů byla stanovena vždy, po vzájemné dohodě s respondenty. Rozhovory trvaly od 30 do 50 minut, dle výmluvnosti a zkušeností dotazovaných, vždy byly prováděné v soukromí, bez přítomnosti dalších osob a povětšinou na pracovišti informantů.

Před začátkem rozhovorů byl respondentům vysvětlen účel, cíl a realizace rozhovorů, aby se co nejvíce předešlo možnému překvapení, či zaskočení dotazovaných, a aby se navázal kontakt a vzbudila důvěra. Dále před zahájením dotazování byl informantům vysvětlen účel nahrávání rozhovoru s jejich souhlasem, zaznamenání na diktafon jen pro účely této práce, byli ujištěni o anonymitě zpracovaných dat a byla jim vysvětlena i celá motivace výzkumu s tématy otázek a důležitost autenticity odpovědí. Byli upozorněni, že žádná odpověď není špatnou odpovědí.

Rozhovory byly vedeny co nejvíce metodou aktivního naslouchání a ponechání potřebného prostoru pro odpovědi respondentů. Na závěr rozhovoru byl respondentům dán také čas a prostor k případným dalším komentářům k tématu a možnost vyjádření svých pocitů z celého rozhovoru.

Po dokončení všech rozhovorů byl proveden doslovný záznam z nahrávacího zařízení do písemné formy. Dále byl pak přepis seříděn dle jednotlivých otázek a odpovědí, které byly poté analyzovány metodou shromáždění podobných informací a opakujících se znaků, neboli vytváření trsů. (Miovský, 2006)

4.5 Interpretace výsledků šetření

Dílčí cíl č.1: Zjistit odbornost, dosažené vzdělání a důvody výběru vzdělání tazatelů .

Tazatelská otázka 1. - Jaké je Vaše vzdělání a dosavadní praxe?

Dotázaní respondenti pracovali v adiktologických službách více než sedm let v různých typech zařízeních, z toho většinu času v přímé práci s klienty, tedy drogově závislími. Všichni tedy měli zkušenosti s prací v této oblasti před a po roce 2007, kdy vstoupil v platnost zákon o sociálních službách č. 108/2006 sb.

Vystudované obory nejvyššího dosaženého vzdělání respondentů byly psychologie, adiktologie, sociální práce, speciální pedagogika a vzdělávání dospělých na vysokých školách a na vyšší odborné škole obor sociální pedagogika. Od každého oboru byli zastoupeni jeden až dva respondenti s tím, že někteří s vysokoškolským vzděláním dříve absolvovali rovněž vyšší odbornou školu se sociálním zaměřením.

Tazatelská otázka 2.- Jaké kurzy a výcviky jste absolvoval/a, a proč?

Většina dotázaných absolvovala nějaký druh sebezkušenostního psychoterapeutického výcviku, z toho čtyři v SUR, který se doporučuje pro drogovou problematiku. Ostatní absolvovali psychoterapeutický výcvik v existenciální analýze, transakční analýze, geštalt terapii, nebo Rogersovsky orientovaný.

Dalšími z uváděných absolvovaných kurzů byly především motivační rozhovory, výcvik v supervizi, kurz drogové závislosti, rodinné poradenství, neverbální techniky, krizové intervence, letní škola případové práce, kurz pro pracovníky v sociálních službách, či práce s klientem s hraniční poruchou osobnosti.

Jako důvody byly zmiňovány potřeba, či nutnost k práci, zajímavost kurzu, osobní nastavení a doporučení jiných kolegů.

Dílčí cíl č. 2: Zjistit, zda jsou pracovníci spokojeni s kvalitou a možnostmi dnešního vzdělávání v drogové problematice.

Tazatelská otázka 3 - Máte v plánu se nadále vzdělávat, případně jak, a jaká je Vaše motivace?

Na otázku, zda se mají respondenti v plánu nadále vzdělávat, se všichni shodli, že ano. Někteří právě docházejí do dalších ještě nedokončených forem vzdělávání, nebo mají již nějaký vybraný. Jedni chtějí absolvovat další kurzy, jako například duální diagnózy či další psychoterapeutický výcvik, jiní touží po zvýšení svého vzdělání ve školských zařízeních, a tak dosáhnout vyššího titulu.

Jako svou motivaci k dalšímu vzdělávání respondenti uváděli zvýšení kvalifikace, lepší pracovní uplatnění, zájem o obor, osobní růst, rozšíření informací, či zaměření na konkrétní činnost, jako je například terapie, management a poradenství.

Jedna z dotázaných jako svou motivaci uvedla potřebu posunout se dál. *„Rozhodně se chci dále vzdělávat, jelikož se potřebuji posunout dál, abych nevyhořela. Potřebuji také doplnit manažerské vzdělání, neb jsem na pozici ředitelky a nemám manažerské vzdělání.“*

Další řekli: *„Chtěl bych si tak zjednodušit práci ve smyslu toho, že bych mohl méně přemýšlet nad souvislostmi, které jsou osobní, a musím je mnohdy pracně filtrovat, abych byl vždy na straně klienta.“* Nebo jiný vysvětluje touhu po vyšším vzdělání následovně: *„Získání vyššího titulu mi umožní pracovat i v akademické sféře, kde mohu být ohodnocena vyššími platovými podmínkami. V rámci neziskového sektoru mi vyšší vzdělání již vyšší plat bohužel nepřinese.“*

„Mám v plánu příští rok navazující Mgr. studium, v oboru adiktologie. Motivací mi je lepší pracovní uplatnění, rozšíření informací z oblasti adiktologie, motivuje mě i samotný zájem o obor, o tuto problematiku, lepší profesní výkon a podobně.“

Tazatelská otázka 4 - Jak hodnotíte dnešní nabídku a kvalitu vzdělávání v oblasti závislostí?

K odpovědi na tuto otázku se většina dotázaných vyjádřila tak, že nabídku vzdělávání v adiktologické oblasti vidí jako dostatečnou a bohatou. Co se týká kvantity, jeden uvedl, že i kvalita tomu odpovídá. Avšak většinou, co se týká kvality, respondenti uváděli nutný dobrý výběr, nutnost spoléhat se na reference a problém s financováním

některých druhů vzdělávání. Jedna odpověď byla nehodnotící s tím, že o tom mnoho neví.

Následující odpověď respondenta rozebírá otázku kvality a kvantity: „*Myslím, že nabídka je široká, veliká, existuje mnoho možností. Ale je potřeba si dobře vybírat, existují dobré věci, i méně kvalitní, a i vzhledem k financím, jelikož bývají kurzy nákladné, je potřeba dát na reference.*“

A jeden z respondentů řekl: „*V oblasti kvantity hodnotím možnost vzdělání jednoznačně pozitivně. Vzdělávání se nabízí mraky. Kvalitu nechci objektivně soudit, na to jsem malý pán. Přejde mi obecně snad jen to, že výcviky jsou stále ve vleku staré Skálovské školy. Nic proti, má to svůj význam, ale říkám si, doba jde dál a cítím, že cesta, kdy si terapeut musí procházet hodně režimovými věcmi je trochu přežitá, chybí i alternativní přístupy, zhodnocující více esotericky pojímané přístupy, ve spojení s těmi klasickými, kdy by se mohlo dosáhnout více holistického náhledu na vše, co se kolem děje.*“

Tazatelská otázka 5 - Chybí Vám něco v nabídce dnešního vzdělávání v oblasti závislostí v ČR?

Čtyřem dotázaným, tedy skoro polovině respondentů, nic v nabídce vzdělávání nechybí a jeden uvedl, že toto nedovede posoudit. Ostatní odpovídali, že by uvítali nějaké vzdělávání týkající se financování služeb pro drogově závislé, vzdělávání týkající se legislativy a drogové politiky jako celku a ne jen v práci s klientem, vzdělávání pro takzvaně již pokročilé zaměstnance, nebo naopak specializované pouze na terénní programy. Jedna odpověď se týkala alternativnějších přístupů v psychoterapii a jedna z respondentek zmínila v odpovědi na tuto otázku potřebu zkušenosti: „*Mně chybí nějaké konkrétní kurzy, kde by se člověk seznámil s konkrétními metodami. Vše je vždy velmi obecné a mluví se o metodách, ale často si to člověk nemůže vyzkoušet.*“

Tazatelská otázka 6 - Jakým způsobem se, dle Vašeho mínění, podepsaly podmínky o vzdělání zákona o sociálních službách č.1008/2006 sb. na pracovníky a na poskytované služby?

Tři z dotazovaných se nechtěli k této otázce vyjadřovat, s tím, že i přes své zkušenosti se v této oblasti neorientují, nedokážou ji posoudit, nebo nevědí. Dva z respondentů vidí v sociálním zákoně pozitivní přínos a kladný vliv na kvalitu odváděných sociálních

služeb. A ostatní hodnotí nové podmínky též pozitivně, ovšem s možnými úskalími, které dle jejich následujících odpovědí může též nutné vzdělání přinést, jako jsou povinné vzdělání, jen pro papír, finance a podhodnocování, či ztráta kvalitních pracovníků, jež na minimum nutného vzdělání nedosáhnou.

„Fajn je , že je povinnost, ale bylo by více potřeba kontrolovat kvalitu. Dle mých zkušeností jsou velké rozdíly a ne každý, kdo dostane certifikaci, si ji opravdu zaslouží. Někdy je vzdělávání jen pro formu, formální přednášky, bez sebezkušenosti- což je vzdělání na nic.“

„Je více povinností, více administrace, větší svázání zákonem, ale na druhou stranu stále nízká prestiž povolání a nízké platy.“

„Spousta lidí se vzdělává jen z povinnosti a spousta kurzů se organizuje z povinnosti, to se také podepisuje na kvalitě. Přesto si myslím, že je dobré, že se na vzdělávání klade důraz. Potom je holt na každém, jakou nabídku využije. Je potřeba dobře vybírat.“

„Je problém občas i u velmi kvalitních pracovníků s dlouhou praxí (případně u zaměstnaných ex-userů) naplnit požadavky vzdělání, a to v některých případech může vést k tomu, že jsou nadhodnocováni, případně přednostně přijímáni zaměstnanci bez praxe, kteří sice požadované vzdělání mají, ale nemají delší zkušenost se závislými klienty, což si myslím, že není ve službách pro závislé vždy žádoucí.“

Dílčí cíl č. 3: Zjistit jak pracovníci vnímají efektivitu dnešního možného vzdělávání pro využitelnost v praxi.

Tazatelská otázka 7 - Jaké ze vzdělání, kurzů, či výcviků hodnotíte pro svou praxi jako nejefektivnější a proč?

Zde se nejčastěji objevovala odpověď sebezkušenostní výcvik, dále respondenti zdůrazňovali efektivitu u prakticky orientovaných výcviků. Tři respondenti též shodně vyjmenovali kurz motivačních rozhovorů, zároveň byla často označována za užitečná vzdělávání v oblasti práva, zdravotnictví a sociální práce. Jako další z efektivních vzdělání viděli respondenti tyto: komunikační dovednosti, rodinné poradenství, modelové techniky, dlouhodobější kurzy s lektory z praxe a VOŠ sociálně právní, kde bylo hodně praxe.

Tazatelská otázka 8 - Kdybyste se mohl/a vrátit v čase, vybral/a byste si nyní jiné vzdělání, kurz či výcvik, a proč?

Skoro polovina dotázaných zde odpověděla, že je spokojená, a že by i kdyby mohli, nic ve svém minulém vzdělání neměnili. Tyto odpovědi zněli například takto: „*Ne, nic bych neměnila. S výcvikem v geštalt terapii jsem naprosto spokojená a se studiem oboru Adiktologie nakonec také, tedy v rámci nabídky českého školství.*“

Dva z respondentů by změnili výběr psychoterapeutického výcviku, nešli by na SUR, ale vybrali by si jiné zaměření, jako například tato respondentka: „*Nevybrala bych si výcvik SUR, považuji systém výcviku a požadavky na účastníky za nepříliš moderní, k účastníkům výcviku je přistupováno téměř stejně, jako by byli pacienti. Primární zaměření na problém, nikoli na osobnost účastníka, málo individuální přístup.*“

Jeden z dotázaných uvedl: „*Zřejmě bych místo VOŠ studoval vysokou školu. Musel bych investovat podobný objem práce a měl bych vyšší vzdělání.*“ A také byla zmíněna úvaha o studiu zdravotní školy či práv s myšlenkou, že se pro tuto profesi i pro život vždy hodí.

4.6 Shrnutí

Absolvovaná praxe a vzdělání:

Z provedeného šetření vyplývá, že **všichni oslovení** pracovníci adiktologických služeb **mají letitou a to minimálně sedmiletou praxi** v drogové problematice. Všichni respondenti tedy zažili podmínky před a po účinnosti zákona č. 108/2006 o sociálních službách, kde se zpřísnily podmínky vzdělání pro pracovníky v této oblasti. Respondenti jsou vzdělání buď na vyšší odborné škole se sociálním zaměřením, nebo na vysoké škole v oborech psychologie, sociální práce, adiktologie, speciální pedagogika a vzdělávání dospělých. Různorodost vzdělání byla úmyslně vybírána. **Většina z dotázaných absolvovala sebezkušenostní psychoterapeutický výcvik**, z čehož nejvíce SUR, který je zaměřený na závislosti, a proto se nejčastěji v této profesi

objevuje. A všichni mají za sebou mnoho dalších různorodých kurzů. **Důvody a výběr vzdělávání tvořila potřeba či nutnost účastníků vzdělání k profesi, zájem a doporučení jiných kolegů.**

Plány a motivace dalšího vzdělávání:

Dále z výzkumného šetření vyplývá, že **všichni oslovení mají v plánu se nadále vzdělávat**, nebo se právě dále vzdělávají. **Důvody tohoto rozhodnutí jsou nejčastěji zvýšení kvalifikace, lepší pracovní uplatnění, zájem o obor, osobní růst, či další profesionalizace** na konkrétní činnost (buď v terapii, poradenství, nebo managementu).

Spokojenost s nabídkou:

Nabídku a možnosti vzdělávání v oblasti adiktologie vidí dotázaní povětšinou jako dostatečnou co se týká kvantity, ke kvalitě se také zpravidla vyjadřovali tak, že **existují kvalitní i méně kvalitní možnosti vzdělávání, a proto je důležitý správný výběr.**

Skoro polovině respondentů nechybí v dnešních možnostech vzdělávání v adiktologických službách nic a ostatní uváděli, že postrádají vzdělávání ve financování služeb pro drogově závislé, vzdělávání v legislativě a drogové politice jako celku, kurz pro pokročilé pracovníky, nebo specificky pro konkrétní program. Hodně z odpovědí také zmiňovalo **důležitost sebezkušenosti ve vzdělávání a možnost praktického a konkrétního zkoušení metod.**

Vnímání zákona o sociálních službách:

Co se týká vlivu nového zákona o sociálních službách č. 108/2006 sb. na pracovníky a na služby v adiktologické oblasti, vidí někteří dotazovaní tento vliv jako prospěšný a pozitivní, někteří si netroufají hodnotit. A jiní **uvádějí pozitivitu zákona v nutnosti kvalifikace, ale také možná úskalí, jako je financování vzdělávání, vzdělávání se jen kvůli formalitě bez jakéhokoli efektu, nebo podhodnocování, či odchod kvalitních pracovníků kvůli nenaplnění nových požadavků.**

Efektivita:

Jako **nejefektivnější pro praxi skoro všichni zmiňovali sebezkušenost** převážně v psychoterapeutickém výcviku, nebo dlouhodobějším většinou **prakticky zaměřeném** výcviku. A vícekrát byl zmiňován též kurz motivačních rozhovorů.

Skoro polovina respondentů by na svém dřívějším absolvovaném vzdělávání nic neměnila, i kdyby se mohli vrátit v čase, další by změnila zaměření psychoterapeutického výcviku, nebo by možná volili zdravotní či právní zaměření při studiu, jelikož je vidí pro tuto oblast jako velmi prospěšné.

Kvantita vzdělávání v této oblasti je dostatečná a není jí třeba rozšiřovat, případné doplnění by mohlo být v oblasti financování služeb, legislativě, politice. Vzdělávání pro specifické zařízení by mohli dělat odborní pracovníci s praxí z každé organizace.

Objevila se otázka, zda jsou legislativní podmínky zákona o sociálních službách v důsledku opravdu jen ku prospěchu služeb pro drogové klienty, ovšem je těžké nalézt řešení. Možná by mohlo být některé z kvalitních a efektivních vzdělávání nějak finančně podporováno, kvalita a efektivita vzdělávání zaměstnanců více kontrolována, či by mohl být kladen menší důraz na tituly s ohledem na praxi a jiná praktická vzdělávání pracovníků.

ZÁVĚR

Tato kvalifikační práce se zabývala vzděláváním v drogové problematice, nabídkou a kvalitou dnešního možného vzdělávání pro pracovníky v oblasti adiktologie v České republice. Hlavním cílem byl pokus o zmapování mínění pracovníků na možnosti, kvalitu a efektivitu nastavení dnešního vzdělávání v adiktologické oblasti. V rámci malého vzorku deseti vybraných pracovníků byl stanovený cíl splněn, ovšem výsledky pravděpodobně nelze vnímat obecně. Dílčí cíle byly též v tomto vzorku převážně naplněny prostřednictvím jasných odpovědí pracovníků.

Teoretická část pojednávala stručně o vzdělání, potažmo vzdělávání se zaměřením na vzdělávání dospělých a profesní vzdělávání, dále o problematice drogové závislosti a adiktologii jako celku. Byly zde vymezeny definice, pojmy a aplikované služby. Závěr teoretické části byl věnován konkrétně vzdělávání v oblasti závislostí, tedy v adiktologii. Zde jsou vypsány zákonné úpravy a nařízení vzdělávání v této oblasti a nejčastější možnosti absolvovaných vzdělávání pracovníků v drogové problematice.

Praktická část této práce byla zaměřena na samotné výzkumné šetření. Byla zvolena kvalitativní forma výzkumu s metodou polostrukturovaného rozhovoru s pracovníky v adiktologických službách s různým typem vzdělání. Pomocí rozhovoru, neboli interwia, se zjišťovaly informace od vybraných pracovníků, jejich postoje, pohled, motivace a spokojenost s nynější nabídkou vzdělávání v oblasti adiktologie.

V konečném výstupu z šetření se ukázalo, že všichni oslovení mají letitou praxi a různorodé vzdělání, všichni se hodlají z nejrůznějších důvodů nadále vzdělávat, jelikož si uvědomují důležitost vzdělání pro praxi i pro svůj rozvoj. Většina pracovníků vidí dnešní nabídku vzdělávání v oblasti adiktologie za dostačující, ale s nutností správného výběru kvalitního vzdělávání. Z šetření dále vyplývá, že zákon o sociálních službách č. 108/2006 sb. vidí většina oslovených pracovníků jako prospěšný, ale uvádějí také možná úskalí typu financování, vzdělávání bez efektu, jen kvůli formalitě, či podhodnocování až možná ztráta některých kvalitních pracovníků, kteří nedosáhnou na nové vzdělávací požadavky. A i jako nejefektivnější pro praxi hodnotí pracovníci z šetření nejčastěji sebezkušenost a prakticky zaměřené vzdělávání, proto

je otázkou zda jsou ony legislativní podmínky v důsledku opravdu jen ku prospěchu služeb pro drogové klienty.

Šetření bylo uskutečněno u malého vzorku pracovníků, a proto výsledky nelze vnímat v obecné rovině, pro efektivnější výsledek by bylo nutné v budoucnu uskutečnit rozsáhlejší systematický výzkum.

Přínosem bakalářské práce byla především pro autorku možnost hlubšího proniknutí do dané problematiky. Mohla by být i možným pomocníkem začínajícím kolegům v drogové problematice, či studentům, kteří uvažují o tomto oboru při výběru možného vhodného vzdělávání pro svou praxi, kdy mohou uplatnit i sepsaný výčet vzdělávacích příležitostí. Skrze tuto bakalářskou práci lze nahlédnout do dané sféry a získat tak důležité informace z této oblasti.

Dále by výsledky šetření mohly ukázat zajímavý náhled na to, jak vidí pracovníci dopad zákona o sociálních službách č.108 z r. 2006 sb. na praxi.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

- BARTÁK, J. *Jak vzdělávat dospělé*. 1.vyd. Praha: Alfa, 2008. ISBN 978-80-87197-12-7.
- BENEŠ, M. *Andragogika*. 1.vyd. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2580-2.
- BENEŠ, M. *Andragogika: Teoretické základy*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003. ISBN 80-86432-23-8.
- BROŽA, J. *Různé pohledy na osobnost klienta a léčbu. Časopis adiktologie supplementum: Odborný časopis pro prevenci, léčbu a výzkum závislosti*. Sdružení SCAN, 2003/III/II. ISBN 1213-3841.
- ČÁBALOVÁ, D. *Pedagogika*. 1.vyd. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-2993-0.
- HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. 1.vyd. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.
- KALINA, K. a kol. *Drogy a drogové závislosti 1: Mezioborový přístup*. 1. vyd. Praha: Úřad vlády české republiky, 2003. ISBN 80-86734-05-6.
- KALINA, K. a kol. *Drogy a drogové závislosti 2: Mezioborový přístup*. 1.vyd. Praha: Úřad vlády České republiky, 2003. ISBN 80-86734-05-6.
- KALINA, K. a kol. *Základy klinické adiktologie*. 1.vyd. Praha: Grada, 2008. ISBN 978 80-247-1411-0.
- KOLÁŘ Z. a kol. *Výkladový slovník z pedagogiky: 583 vybraných hesel*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3710-22.
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: Bílá kniha*. Praha: Tauris, 2001. ISBN 80-211-0372-8.
- MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. 1.vyd. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1362-4.
- MUŽÍK, J. *Profesní vzdělávání dospělých*. Praha: Kodex, 2000. ISBN 80-85963-93-0.
- MUŽÍK, J. *Řízení vzdělávacího procesu: Andragogická didaktika*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2011. ISBN 978-80-7357-581-6.
- PRŮCHA, J., E. WALTEROVÁ a J. MAREŠ. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-647-6.

Psychiatrické centrum Praha. *MKN – 10 Duševní poruchy a poruchy chování*. Praha: Psychiatrické centrum Praha, 2006. ISBN 80-85121-11-5.

SITNÁ, D. *Metody aktivního vyučování*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-246-1.

SKALKOVÁ, J. *Obecná didaktika*. Praha: ISV nakladatelství, 1999. ISBN 80-85866-33-1.

ŠVARŤÍČEK, R., K. ŠEĐOVÁ a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách: pravidla hry*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

Úřad vlády České republiky. *Metodika Seznam a definice výkonů drogových služeb*. 1. vyd. Praha: Úřad vlády České republiky, 2006. ISBN 80-86734-81-1.

Seznam použitých internetových zdrojů

ČESKÁ ASOCIACE ADIKTOLOGŮ. *Koncepce služeb*. [online]. © 2010 [cit. 2013-12-20]. Dostupné z: [http://www.asociace-](http://www.asociace-adiktologu.cz/publikace/koncepce_sluzeb__verze_4_7_2013_po_korekture/)

[adiktologu.cz/publikace/koncepce_sluzeb__verze_4_7_2013_po_korekture/](http://www.asociace-adiktologu.cz/publikace/koncepce_sluzeb__verze_4_7_2013_po_korekture/)

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Mezinárodní klasifikace vzdělávání ISCED*.

[online]. © Aktualizováno dne 31.3. 2008 [cit. 2013-11-10]. Dostupné z:

http://www.czso.cz/csu/klasifik.nsf/i/mezinarodni_standardni_klasifikace_vzdelavani_isced_

DROGOVÝ INFORMAČNÍ SERVER. *Klient*. [online]. © 2003-2006 [cit. 2013-11-02]

Dostupné z: http://www.drogy-info.cz/index.php/info/glosar_pojmu/k/klient

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Standardy kvality sociálních*

služeb, výkladový sborník pro poskytovatele. [online]. © Aktualizováno 22.4.2009 [cit.

2013-11-25]. Dostupné z:

http://www.mpsv.cz/files/clanky/5966/4_vykladovy_sbornik.pdf

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Zákon o sociálních službách*

108/2006. [online]. © Aktualizováno 22.4.2009 [cit. 2014-02-01]. Dostupné z:

http://www.mpsv.cz/files/clanky/7372/108_2006_Sb.pdf

MINISTERSTVO ZDRAVOTNICTVÍ ČR. *Jak získat kvalifikaci adiktologa*. [online].

© 2010 [cit. 2013-12-20]. Dostupné z:

http://mzcr.cz/dokumenty/jak-lze-ziskat-kvalifikaci-adiktologa-bez-dalsiho-studia_1261_850_1.html

PSYCHOLOGIE.CZ. *Kde studovat psychologii*. [online]. © Copyright Mindlab s.r.o. [cit. 2014-02-07]. Dostupné z: <http://psychologie.cz/kde-studovat-psychologii/>

PSYCHOLOGIE OSOBNOSTI. *Studium psychoterapie*. [online]. © Aktualizováno 24. 6. 2013 [cit. 2014-02-08]. Dostupné z: <http://help-psych.cz/psychoterapie/studium-psychoterapie>

SOCIÁLNÍ REVUE. *Studium sociální práce*. [online]. © 2004 - 2005 [cit. 2014-02-07]. Dostupné z: <http://socialnirevue.cz/iter/studium-socialni-prace-na-vysokych-skolach>

VYSOKÉ ŠKOLY. *Speciál o oborech: Sociální pedagogika*. [online]. © 2000 - 2014 [cit. 2014-02-08]. Dostupné z: <http://www.vysokeskoly.cz/clanek/special-o-oborech-socialni-pedagogika>

VYSOKÉ ŠKOLY. *Speciál o oborech: Speciální pedagogika*. [online]. © 2000 - 2014 [cit. 2014-02-08]. Dostupné z: <http://www.vysokeskoly.cz/clanek/special-o-oborech-specialni-pedagogika>

Seznam ostatních zdrojů

MIOVSKÝ, M., *Koncepce vzdělávání v oboru adiktologie pro období 2014-2020, výstup č.4 projektu NETAD verze 2. Pracovní verze ze dne 16.ledna 2014, určená pro připomínkové kolo výboru SNN a ČAA.*

SEZNAM ZKRATEK

- ČAA Česká asociace adiktologů
- ISCED Mezinárodní standardní klasifikace vzdělávání
- SUR Systém výcviku v psychoterapii, založený Doc. MUDr. Jaroslavem Skálou, PhDr. Eduardem Urbanem a MUDr. Jaromírem Rubešem, vyvíjející se od r. 1967.

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Přehled kódového značení úrovní vzdělávání dle ISCED 1997.....	11
Tabulka 2: Dělení drog dle míry rizika.....	31
Tabulka 3: Transformace dílčích cílů do tazatelských otázek.....	45

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A – Přepis ukázkových rozhovorů..... I

Příloha B – Příklad profesního životopisu pracovníka.....V

PŘÍLOHY

Příloha A – Přepisy ukázkových rozhovorů:

Rozhovor č.1:

Jaké je Vaše vzdělání a dosavadní praxe?

Mám vystudovanou VOŠ Pedagogickou a sociální, obor sociální pedagogika. V drogových službách jsem začal pracovat jako terénní pracovník, kde jsem dělal šest let, z toho poslední tři roky jako zástupce vedoucího, a dále na pozici zástupce vedoucího a vedoucího zařízení osm let v doléčovacím centru.

Jaké kurzy a výcviky jste absolvoval/a a proč?

Pětiletý psychoterapeutický výcvik v Existenciální analýze a Logoterapii pod společností SLEA.

Z jakého důvodu jste si vybral tento výcvik?

Jelikož si myslím, že se pro tuto klientelu hodí a i mě samotného zaujala filozofie a přístup tohoto výcviku.

A tedy další absolvované kurzy?

Motivační rozhovory, protože jsem měl dobré reference od kolegů a byl mi doporučen od zaměstnavatele, krizová intervence, drogové závislosti, první pomoc, infekční nemoci, a spousta dalších. Protože je potřebuji k práci.

Máte v plánu se nadále vzdělávat? Případně jak, a jaká je Vaše motivace?

Určitě ano, pokračuji ve výcviku, abych mohl pracovat jako samostatný terapeut po absolvování supervizních hodin. Dále se tedy vzdělávám především v oblasti existenciální analýzy.

Jak hodnotíte dnešní nabídku a kvalitu vzdělávání v oblasti závislostí?

Jako dostatečnou, myslím, že je z čeho vybírat.

Chybí Vám něco v nabídce vzdělávání k oblasti závislostí v České republice?

Ne.

Jakým způsobem se, dle Vašeho mínění, podepsaly podmínky o vzdělání zákona o sociálních službách č. 108/2006 sb. na pracovníky a na poskytované služby?

Spousta lidí se vzdělává jen z povinnosti a spousta kurzů se organizuje z povinnosti. To se také podepisuje na kvalitě. Přesto si myslím, že je dobré, že se na vzdělávání klade důraz. Potom je holt na každém, jakou nabídku využije. Je potřeba dobře vybírat.

Jaké ze vzdělání, kurzů, či výcviků hodnotíte pro praxi jako nejefektivnější a proč?

Podle mě jsou nejefektivnější pro práci s klientem takové výcviky, které vedou k sebepoznání a dávají dobré nástroje pro terapeutickou práci. Pro mě to určitě je výcvik v existenciální analýze a logoterapii a motivační rozhovory. Zároveň je jistě užitečné vzdělání v oblasti práva a sociální práce.

Kdybyste se mohl/a vrátit v čase, vybral/a byste si nyní jiné vzdělání, kurz či výcvik, a proč?

Zřejmě bych místo Vyšší odborné školy studoval vysokou školu. Musel bych investovat podobný objem práce a měl bych vyšší vzdělání. S výcvikem jsem více než spokojen, tak nic jiného bych asi neměnil.

Rozhovor č. 2.:

Jaké je Vaše vzdělání a dosavadní praxe?

Mám vystudovanou jednooborovou psychologii na FF UK v Praze, pak postgraduál na I.LF UK, obor lékařská psychologie a psychopatologie. Od roku 2001 jsem pracovala ve stejné organizaci, která se zabývá pomocí drogově závislým a jejich rodinám. Nejdřív 4 roky v K-centru, k tomu rok v substitučním centru, pak 6 let v terapeutické komunitě. Poslední dva roky jsem na rodičovské dovolené a na zkrácený úvazek pracuji s přestávkami v poradně pro rodiny závislých.

Jaké kurzy a výcviky jste absolvoval/a, a proč?

Pětiletý výcvik typu SUR, který se pro závislosti doporučuje. A po několikaleté pauze jsem pak šla do výcviku rodinné terapie, který trval 4 roky. Ten jsem chtěla proto, že považuji za účinnější pracovat s celou rodinou, baví mě to. A to nejen v závislostech. Chtěla bych se rodinné terapii v budoucnu věnovat.

Kromě dlouholetých výcviků jsem pak prošla nějaké krátkodobé kurzy, jako krizovou intervenci, telefonickou KI (pracovala jsem při škole na Lince bezpečí) apod.

Máte v plánu se nadále vzdělávat - jak, a jaká je vaše motivace?

Určitě, ale teď si chci na nějakou dobu od všech možných vzdělávání odpočinout. Do budoucna bych chtěla směřovat víc do rodinné terapie i mimo závislosti. A tam mám ještě velkou potřebu se dovzdělat.

Jak hodnotíte dnešní nabídku a kvalitu vzdělávání v oblasti závislostí?

V podstatě už několik let moc nesleduji nabídku vzdělávání přímo v závislostech, ale co se doslechnu, tak mi nabídka připadá poměrně bohatá.

Chybí Vám něco v nabídce vzdělávání k oblasti závislostí v ČR?

Nedovedu to posoudit.

Jakým způsobem se, dle Vašeho mínění, podepsaly podmínky o vzdělání zákona o sociálních službách r. 2006 na pracovníky a na poskytované služby?

Popravdě se v tom moc neorientuji, protože jsem vždycky vystačila s tím, že jsem psycholog, a ti se nějak vyhnuli všem možným škatulkám a reorganizacím pracovníků. Co jsem akorát postřehla u kolegů, tak si museli dodělat nějaké kurzy, o kterých nebyli ve většině přesvědčení, že by jim k něčemu byly. Spíš je to obtěžovalo a brali je jako nutné zlo.

Jaké ze vzdělání, kurzů či výcviků hodnotíte pro praxi jako nejefektivnější a proč?

Každý byl dobrý k něčemu a pro danou chvíli. Na začátku určitě všechny krátkodobé vzdělávací akce, které mi pomohly zorientovat se v oblasti závislostí. Pro práci v komunitě pak byl dobrý skupinový výcvik. V současné době je pro mě nejpřínosnější výcvik v rodinné terapii, ten mi byl také nejbliž svou filosofií a vedením.

Kdybyste se mohl vrátit v čase, vybral byste si nyní jiné vzdělání, kurz či výcvik a proč?

Vybrala bych si jiný výcvik ve skupinové terapii, nevyhovovalo mi vedení, ale v podstatě jsem z něj asi získala, co jsem potřebovala. Jinak jsem s výběrem spokojená.

Rozhovor č. 3:

Jaké je Vaše vzdělání a dosavadní praxe?

Vystudovaný mám bakaláře obor Adiktologie na 1. lékařské fakultě Univerzity Karlovy. Pracovala jsem 8 let v SANANIMu, 8 let v Právní a sociální agentuře, 2 r. v Kontaktním centru a 2 roky v centru pro externí terénní pracovníky.

Jaké kurzy a výcviky jste absolvoval/a, a proč?

INSTEP psychoterapeutický výcvik v gestalt terapii, protože mi to přišlo jako dobrý nápad, když už pracuju s klientama. Další byly motivační rozhovory, kontaktní práce, základy drogového poradenství, letní škola případové práce, práce s klientem s hraniční poruchou osobnosti, který nabízel zaměstnavatel, krizová intervence a další.

Máte v plánu se nadále vzdělávat- jak, a jaká je vaše motivace?

Ano, v oblasti práce s kl. s duálními dg., dokončit výcvik, možná Mgr. adiktologie.

Jak hodnotíte dnešní nabídku a kvalitu vzdělávání v oblasti závislostí?

Mám nyní pocit, že jsem už trochu mimo cílovou skupinu a radši jdu na konferenci neuropsychiatrů než adiktologickou. Tam mám pocit, že jsem skoro všechno slyšela už desetkrát. Pro začátečníky v oboru asi dobrý. Taky záleží na zaměstnavateli, co zaplatí, dost peněz stojí psychoterapeutický výcvik.

Chybí Vám něco v nabídce vzdělávání k oblasti závislostí v ČR?

Chtěla bych něco pro "pokročilé" zaměstnance. Hraniční porucha bylo třeba super vzdělávání, ale nic dalšího tohoto typu už nebylo.

Jakým způsobem se, dle Vašeho mínění, podepsaly podmínky o vzdělání zákona o sociálních službách r. 2006 na pracovníky a na poskytované služby?

Dobře, že je povinnost, ale bylo by potřeba kontrolovat kvalitu, dle mých zkušeností jsou veliké rozdíly, a ne každý, kdo dostane akreditaci, si ji opravdu zaslouží, někdy je vzdělávání jen pro papír, frontální přednášky, bez sebezkušenosti – takové vzdělávání je na nic.

Jaké ze vzdělání, kurzů, či výcviků hodnotíte pro praxi jako nejefektivnější a proč?

Motivační rozhovory, psychoterapeutický výcvik. U motivačních rozhovorů vidím efektivitu v tom, že je to základ pro poradenství s uživateli a nácvik rychlé intervence. Psychoterapeutický výcvik je dobrý pro hlubší pochopení souvislostí, práci se skupinou, s duálníma diagnózama.

Kdybyste se mohl vrátit v čase, vybral byste si nyní jiné vzdělání, kurz či výcvik a proč?

Ne, s výcvikem jsem naprosto spokojená, se studiem adiktologie nakonec taky (v rámci nabídky českého školství).

Příloha B – Příklad profesního životopisu pracovníka

Zaměstnání a praxe

od října 2010 - Nízkoprahové středisko Drop In o.p.s. – vedoucí zařízení, terapeutka a zdravotní sestra

od ledna 2008 - Nízkoprahové středisko Drop In o. p.s. – terapeutka a zdravotní sestra

od dubna 2004 - Nízkoprahové středisko Drop In o. p. s. – kontaktní pracovnice a zdravotní sestra

2004 až 2010 - Centrum metadonové substituce Drop In o.p.s. – zdravotní sestra

září až prosinec 2003 - Nízkoprahové středisko Drop In o. p. s. – dlouhodobá stáž

Studium

2013–2018 - Sociální psychologie FF UK – doktorandské studium, katedra psychologie (titul Ph.D.)

2010–2013 - Adiktologie 1. LF UK Praha – navazující magisterské studium – absolováno leden 2013 (titul Mgr.)

2008–2011 - Antropologie a genetika člověka PřF UK Praha – navazující magisterské studium (titul Mgr.)

2005 –2008 - Adiktologie 1. LF UK Praha (titul Bc.)

2001–2005 - Střední zdravotnická škola 5. května 51, Praha 4 (diplomovaná všeobecná zdravotní sestra)

Vzdělávání v transakční analýze:

Workshop Transakční analýza a coaching, 15 hodin (ČATA, 2012)

Transakční analýza – Late Summer School, 12 hodin (ČATA, 2011)

Psychoterapeutický výcvik v transakční analýze – Tříletka, 263 hodin (ČATA, 2011–2013)

Psychopatologie a transakční analýza, 2 dny (ČATA, 2009)

Kurz transakční analýzy „101“, 2 dny (ČATA, 2009)

Odborné výcviky

Kurz rodinného poradenství pro pracovníky pomáhajících profesí, 128 hodin (Prev Centrum, 2012)

Pracovník v sociálních službách, 200 hodin (MUDr. František Matuška, 2009)

Umění terapie, 196 hodin (Institut systemické zkušenosti, 2008)

Pracovník pro resocializaci osob duševně nemocných, tělesně, smyslově a mentálně handicapovaných, 100 hodin (MUDr. František Matuška, 2004)

Odborné kurzy

Metody měření dopadu aktivit neziskových organizací, 6 hodin (AVPO, 11. 11. 2013)

Co když je u výměny dítě? (Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, 19. 2. 2013)

Ochrana osobních údajů, 5 hodin (Národní centrum regionů, 2012)

Kvalita života jedinců závislých na opiátech po zahájení metadonové substituční léčby
Školení první pomoci, 8 hodin (Český červený kříž, 2011)

Co, proč, kam a jak psát o uživatelích služby, 16 hodin (Proutek, 2011)

Testování a poradenství v oblasti infekčních onemocnění u injekčních
uživatelů drog, 8 hodin (Státní Zdravotní Ústav, 2009)

Krizová intervence tváří v tvář, 50 hodin (Občanské sdružení D, Liberec, 2006)

Cesta k profesionálnímu pomáhání, 60 hodin (MUDr. František Matuška, 2005)

Stáže

Terénní program Drop In o. p. s. (léto 2008)

Centrum pro rodinu Drop In o. p. s. (léto 2007)

Praxe v rámci studia SZŠ, 892 hodin (podzim 2002 –2004)

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Silvie Festová

Obor: Vzdělávání dospělých

Forma studia: Kombinovaná

Název práce: Vzdělávání v oblasti adiktologie

Rok: 2014

Počet stran textu bez příloh: 49

Celkový počet stran příloh: 7

Počet titulů českých použitých zdrojů: 21

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 0

Počet internetových zdrojů: 11

Počet ostatních zdrojů: 1

Vedoucí práce: Mgr. Jan Marek